Бүгү чурттарның пролетарийлери каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 267 (12057) | 1982 чылдың ноябрь 18, четверг | 1925 чылда үндезилеттингеп | Өртээ 3 кап.

НАЙЫРАЛЧЫ БЕСЕДА

Ноябрь 16-да СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Ю. В. Андропов Францияның Компартиязының ФКП-ның Чиңгине секретары Ж. Маршеге удурткан делегациязы-биле ужурашкан. Делегация Л. И. Брежневтиң орнукшудулгазынга киришкен. Ужуражышкынга ФКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары М. Гремец, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарёв, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров олар киришкен.

Ю. В. Андропов СЭКП Төп Комитединиң өмүнээзинден совет коммунистерниң болгаш бүгү совет улустуң таварышканы чидириишкин-биле холбаштыр ханы кажыыдалды болгаш СЭКП-биле акы-дуңма эп-сеткил каттыштырылгазын илереткени дээш совет коммунистерниң француз компартияга ханы медерел билиишкинин илереткен.

Болган беседаның үезинде найыралдыг болгаш эп-сеткил каттыштырылгазын 1980 чылдың январьда СЭКП-ниң болгаш ФКП-ның делегацияларының ужуражыышкынының ёзузу-биле быжыглаарын ийи партияның күзеп турарын талалар бадыткаан. Олар ниити эчис сорулга дээш демиселге тайбыңның, боо-чепсекти дужурериниң болгаш социализмниң эрге-ажыктарынга дүүштүр кады ажылдаарын улам калбартырып дугурушканнар. Ол ышкаш делегей харылзааларынга деп-дески чоруктуң чугула факторунга болур совет-француз харылзааларны кайы-даа талага ажыктыг үндезин-биле калбарарынга идиг кылырынче ийи таланың чүткүп турарын база илереткен.

Ужуражышкын найыралдыг болгаш чүректиң ханызындан, ийи партияның аразында харылзааларга дүүштүр боор эрткен.

(СЭТА).

КҮҮСЕЛДЕНИҢ ХЫНАЛДАЗЫ

«Кижилерни ажылга хынаары болгаш ажыл-херектиң херек кырында күүселдезин хынаары бүгү ажылдың, бүгү политиканың кол үндезини ында, база катап ында, чүгле ында» деп В. И. Ленин өөредип чораан. Ол ленинчи айтыышкынны удуртулга болдурбушаан, партийжи организастыг ажылдың эң чугула кезээ—бо айтырыгже партия доктаамал кичээнгейни салып турар. «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр күүселдениң контролюн болгаш хыналдазын улам ыңай сайзыраңгайжыдар дугайында» СЭКП ТК-ның эрткен чылын хүлээп алган доктаалы ооң база бир тодаргай бадыткалы.

Үстүнде адаанывыс доктаалды болгаш өске-даа партийжи чугула документилерни удуртулга болдургаш, бистиң республиканың чер-черлеринде партия комитеттери шиитпирлер күүселдезин организастаарынче, оларга контрольду күштелдиринче доктаамал кичээнгейни салып, ону боттандырарынга коммунистерни болгаш активти калбаа-биле киириштирип турар апарган. Үстүкү партийжи органнарның база боттарының шиитпирлериниң болгаш планныг даалгалар күүселдезиниң дугайында айтырыгларны СЭКП Кызыл хооркомунуң база Барыын-Хемчик, Кызыл, Бии-Хем, Мөңгүн-Тайга болгаш өске-даа райкомнарның пленумнарынга, бюроларынга болгаш коммунистерниң хуралдарынга доктаамал информастап, дыңнадыры чаңчыл апарган.

Партия Кызыл райкому сөөлгү чылдарда күүселдениң хыналдазын системалыг, дээштиг кылдыр чорударын чедип алган болгаш маңаа аппараттың бодунуң ажылдакчыларындан аңгыда, райком кежигүннерин, чер-черде партийжи активти идепкейлиг киириштирип турар. Пленумнарның, актив хуралдарының база бюроларның шиитпирлерин болгаш шүгүмчүлелдиг саналдарны тускай учётка ап, оларны карточкаларга кииргеш, күүселдезин контрольдап келген. Мурнунда хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдези канчаар чоруп турарын пленум бүрүзүнге, бюроларга информастап, дыңнадып турар. Олардан күүсеттинген чүүлдерни чүгле бюронуң шиитпири-биле ушта бижиир.

Ниитизи-биле бо районда чер-черде коммунистерниң хуралдарынга шиитпирлер, план күүселдезиниң дугайында парторганизациялар секретарьларының, удуртукчуларның база специалистерниң отчёттарын, дыңнадыгларын доктаамал дыңнаарын чедип алган. Ол чорук бүгү звеноларның кадрларының база коммунистерниң даандырган ажыл-херек дээш харысалгазын бедидеринге, ажылды экижидеринге, план күүселдезинге дээштиг салдарны чедирип турар. Районнуң куш фабриказында партия организациязы (секретары В. М. Егорова) планныг даалгаларны боттандырарын партийжи организакчы болгаш идей-политиктиг ажыл-биле хандырар талазы-биле шиитпирниң күүселдезин дээштиг организастаан. Фабрика куш эъди болгаш дагаа чуургазы садар чыл планын ноябрь 1-де күүседипкен, пландан ажыр 3 млн. 309 муң чуурганы, 38 тонна эътти садар дээш амгы үеде шудургу ажылдап турар. Бо дег эки чижектерни «Барлык», «Алдан-Маадыр», «Тиилелге», «О. Шынаа» совхозтарда партия организацияларындан көргүзүп болур.

Хүлээп алган шиитпирниң дээштии ол айтырыгны кайы хире хандыр сайгарып белеткээнинден, кымнарга чүнү, качан күүседирин тодаргай хүлээндиргенинден, а ооң соонда ону боттандырар дээш организакчы ажылдан улуу-биле хамааржыр. Ынчалзажок ёзу барымдаалап, хөй шиитпирлерни хүлээп алыр, а оларның үре-түңнели шоолуг эвес болур таварылгалар бисте ам-даа бар. СЭКП Таңды райкомунуң пленумнарынга, бюроларынга мал бажын өстүрер, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир дугайында бо чылын шиитпирлерни эээш эвести хүлээп алган. А түңнели кандыгыл? План күүседиринге район хамыктың сөөлүнде сөөртүнмүшаан, төрүүр чүс баш малга онаштыр 44 бызаа, 60 четпес хураган алдынган.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде партком шуут-ла күш-ажылчы коллективтерге амыдыралчы организакчы болгаш идей-кижизидилгелиг ажылды доктаамал чорударының орнунга база-ла хөй санныг, янзы-бүрү шиитпирлер бижииринге саазын харамнанмаан, а оларның күүселдезин четпес контрольдап келген. Ооң түңнелинде, Ак-Довурак хоорайның тудуг организацияларында-даа, «Тыва даг-дүгү» комбинаттадаа хожудаашкыннар уламчылавышаан. Ниитизи-биле хоорайда эрге-чурум болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар эзээжевээн. Шиитпирлер күүселдезин кошкак организастаанындан оларның дээштии ам-даа куду боор турарының дугайында «Май 1» совхозта, Кызылдың пассажирлер АТБ-зинде, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынында, «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң сүт-бараан фермазында болгаш өске-даа коллективтерде парторганизацияларның отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга шыңгыы шүгүмчүлелдерниң болгулааны таварылга эвес.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге ТК-ның Отчёт илеткелинге мынчаар айыткан: «Удуртулганың уран аргазы дээрге, кандыг-бир айтырыг талазы-биле директивалыг айтыышкыннар үндүрери, ону тарадырында эвес деп бөдүүн билиишкинни чамдык кижилерниң ам-даа шиңгээдип албааны хараадаанчыг. Шиитпирни хүлээп алгаш, ооң айыттынган хуусаазында ылап-ла күүсеттинген турарын чедип алыр херек. Контрольду күштелдирери чогум-на маңаа дузалаар апаар. Ол контроль үстүнден болгаш адаандан хары угда доктаамал, оперативтиг боттанган турар ужурлуг». Партийжи организакчы ажылдың эң чугула кол кезээ—күүселдениң контролюн болгаш хыналдазын чорудар ажыл-херекти партия комитеттери база эге организациялары чогум-на ол айтыышкыннарга дүүштүр чорудар хүлээлгелиглер.

Амгы үеде барык-ла бисте бүгү партия комитеттери күүселдениң хыналдазын тускай карточкаларны тургускаш, ооң-биле чорудуп турар. Ол чорук шиитпирде айыттынган чүүлдерниң күүселдезин райкомнар болгаш партия эге организациялары доктаамал контрольдаарынга дузалап турар. Ынчангаш бо ажылды улам идепкейжидип, күштелдирери эргежок чугула. Күүселдениң хыналдазын доктаамал, дээштиг чорудары партия организацияларының дайынчы аргашинээзин, организакчы ажылдың деңнелин улам ыңай бедидеринге идиг берген турар кылдыр ажыл-херекти ынчаар тургузар ужурлуг.

ССРЭ 60. Бүдүрүкчүлүг ажылывысты — чурттуң юбилейинге

ҮШ УДАА ТИИЛЭЭН

ССРЭ-ниң 60 чылынга уткуштур республиканың Кадык камгалал министерствозунуң автобаазазының коллективи бүгү улустуң ол байырлалын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуп турарлар.

Ылаңгыя В. Г. Курочкинге удурткан алдыгы бригада бо коллективте көскү черни ээлээн. Бригада бо чылын алган хүлээлгелерин күүседир дээш ажылга харысалганы бедиткен, техниканың үрелиишкинин болдурбаан. Чолаачылар ортузунга кижизидилге, тайылбыр ажылдарын күштелдирген. Түңнел өөрүнчүг болган. Коллектив кежигүннери чаңгыс кижи дег ажылдааннар. Ажыл шагы үскен, чурум үрээн, ажылга харысалга чок кижилер чок болган. Ынчангаш эрткен үш кварталда социалистиг чарышка улаштыр тиилекчи боор үнген.

Бригадада коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары бар. Олар кол өзекти тургузуп, аныяк кижилерге боттуг дузаны көргүзүп, оларны ажылга чаңчыктырар, кижизидер ажылдарны багай эвес чорудуп турарлар. Бо талазы-биле Владимир Гаврилович боду улуг киржилгелиг болуп келген. Ол— хоочун чолаачы. Бо автобаазага ажылдааш үр апарган. Маңаа 22 чылдың пүүрүн көрген. Байлак дуржулгалыг, ханы билиглиг кижи. Кижилерни удуртуп баштаар ажылга чаңчыктырар талазы-биле дыка мергежээн. Ында бригадирден аңгы өске-даа бедик мергежилдиг чолаачылар бар. Чижээ, И. М. Сагалаков, Г. М. Мистрюков, В. П. Сергеев, Э. И. Васильев, В. Е. Милованов олар үр чылдарда ажылдааннар. Олар бригадада дагдыныкчылар, автобаазага ажылдап келген аныяк кижилерге арга-сүмезин берип, дуза кадарындан кажан-даа ойталавастар. Бригаданың хоочуннары ай, квартал планнарын ажыр күүседип келгеннер.

Бригада эрткен он айларда чедиишкинниг ажылдаан. Олар бүдүрүлге планын 105,5 хуу күүсеткен. Ол үе дургузунда бригада кежигүннери 6 комплект автодугуйну, 1688 литр бензинни, 63 рубльдиң артык кезектерин камнап алганнар. Он бирги беш чылдың эрткен үелериниң бүдүрүлге планы 106,9 хуу кылдыр боттанган. Ам олар чедиишкиннерин улам быжыглавышаан, ССРЭ-ниң 60 чыл болур юбилейинге уткуштур калбарган социалистиг чарышка бедик көргүзүглерни чедип алыр сорулгалыг ажылдап турарлар.

Ш. ДОРЖУ.

ЧУРУКТА: В. Г. Курочкин (солагай талазындан дөрт дугаарында) бодунуң бригадазының кежигүннери-биле.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

Хүннүң медээлери

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Улуг Октябрьның байырлалынга төлептиг күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш Барыын-Хемчикте «Хемчик» совхозтуң ажыл-ишчилери күжениишкинниг ажылдааннар.

Ажыл-агый бо чылын күрүнеге план ёзугаар 260 тонна эът садар турган, ону октябрьның төнчүзүнде 260,4 тонна кылдыр күүсеткен. Сүтү 220 тоннаны дужаар планын бо хүннерде 291 тоннаны дужаагаш, ооң артканын ноябрьның төнчүзүнге чедир күүседирин совхозтуң ажыл-ишчилери хүлээнгеннер.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

Хову-Аксының автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы Алексей Александрович Герасимов ССРЭ-ниң 60 чыл оюнга аадар болдурган чарыштың мурнакчызы.

Беш чылдың ийиги чылының онаалдазын ол чеди айлар дургузунда күүседипкен. Чылда 368 тонна чүък сөөртүр планын А. А. Герасимов 545 тонна кылдыр боттандырган. Тонна-километр талазы-биле планны бүдүн чартык катап ажыр күүсеткен. Ам ооң күш-ажылчы календары 1983 чылдың үлүүнде чоруп турар.

М. КАРА-ТОННУГ.

СЭКП ТК-ГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

Ноябрь он алдыда СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Ю. В. Андропов ЮСФР-ниң Президиумунуң Даргазы П. Стамболич болгаш ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң Даргазы М. Рибичич-биле ужурашкан. Беседага СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков болгаш ЮКЭ ТК-ның кежигүнү, ЮСФР-ниң даштыкы херектер талазы-биле эвилел секретары Л. Мойсов олар киришкеннер.

П. Стамболич болгаш М. Рибичич ЮСФР-ниң Президиумунуң, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң, Югославияның коммунистериниң болгаш ажылчы чоннарының өмүнээзинден Л. И. Брежневтиң мөчээни-биле холбаштыр ханы кажыыдалды илереткеннер.

Ю. В. Андропов Югославияның удуртукчуларының болгаш акы-дуңма улустарының Л. И. Брежневтиң тураскаалын хүндүткелдиг ёзу-биле көргени дээш өөрүп четтиргенин илереткен.

Совет-югослав харылзааларының айтырыгларының талазы-биле, а ол ышкаш делегейниң чамдык чугула айтырыгларының-даа талазы-биле санал-онал солчуушкуну болган. ССРЭ биле ЮСФР-ниң болгаш СЭКП биле ЮКЭ-ниң аразынга бүгү талалыг кады ажылдажылганы улам калбартып, ханыладырынга ийи таланың белени илереткен.

Ужуражыышкын чылыг, найыралдыг байдалга болган.

Ужуражышкынга ЮКЭ ТК-ның кежигүнү ЮСФР-ниң ССРЭ-де элчини М. Друлович болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы В. В. Шарапов олурушканнар.

(СЭТА).

ОРБИТАДА АЖЫЛ ХҮНҮ

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Космонавтиканың төөгүзүнде эң-не узун хуусаалыг дээн Анатолий Березовойнуң болгаш Валентин Лебедевтиң ужудуушкуну үргүлчүлевишаан.

Орбитада комплекстиң экипажының ноябрь он алдыда 188 дугаар ажыл хүнүнүң чурумун ёзугаар программада айытканы-биле Черниң курлавырларын шинчилээн, ужудуушкун аргаларын болгаш чепсек-херекселдерин сайзырадыр ажылды кылган, «Салют-7» станцияның иштинде системаларны ажаап, хайгааараан, күш-культура мергежилгелерин кылган.

Метеорологияның болгаш атмосфера оптиказының сорулгаларын күүседири-биле «Рефракция» дээр дуржулганы кылган. Ону ёзугаар хүннүң көстүп чорууруның аңгы-аңгы бедик байдалдарында, хүн үнүп база ажып бар чорда чурукка тырттыргылаан. Атмосферага чырыктың рефракциялаттынганының түңнелинде дүрзүзүнүң өскерилгенин ёзугаар аңгы-аңгы бедиктерде агаарның дыгыйының болгаш температуразының дугайында түңнелди үндүрүп ап болур.

Космонавтылар ол хүннүң дургузунда «Елена» дээр бичии хемчээлдиг гамма-телескопту ажылдаарынга белеткээн, медицина шинчилгезиниң планын ёзугаар мага-боттуң массазын хемчээген болгаш деңзи чок байдалдың үезинде улуг эвес базыышкынны алыр шыңгааннарның байдалын тодараткан.

Космонавтыларның кадының байдалы эки.

ХУРАЛ БОЛГАН

ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чыл оюн төлептиг [illegible] ортузунга пропагандалаар талазы-биле [illegible] ажылдарны кылып чорудуп турар. Чаа бижиттингилээн чогаалдарның сайгарылгазын кылып, эгелеп чоруур авторларга чогуур дузаны көргүзүп, номчукчулар-биле ужуражылгаларны эрттирип база өске-даа ажылдарны кылып, организастап турар.

Дүүн Кызылга, ТДЛТЭШИ-ниң хуралдаар залынга республиканың чогаалчыларының хуралы болуп эрткен. Анаа «Коммунистиг тургузуушкунның практиказы-биле чечен чогаал журналдарының чогаадыкчы харылзааларының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр Тываның чогаалчылар организациязының сорулгалары» деп айтырыгны чугаалашкан. Илеткелди Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы К. Кудажы кылган.

Ук хуралга Тываның ном үндүрер чериниң кол редакторy Ю. Кюнзегеш, «Тувинская правда» солуннуң ажылдакчызы С. Козлова, Кызыл районда К. Чамыян, Улуг-Хемден К. Натпий-оол болгаш өскелер-даа санал бергеннер.

ЧАСКЫ АЖЫЛДАРГА БЕЛЕТКЕЛ СОРУКТУГ

Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң комплекстиг хову-трактор бригадазының механизаторлары он бирги беш чылдың ийиги чылының дүжүдүн ажаап алырынга организастыг киришкен. Олар октябрь айның төнчүзүнде бүгү тараа культураларын чидириг чок ажаап доосткан. Дүжүт ажаалдазы-биле чергелештир мал чеми—саваң ажаалдазын демниг чоруткан.

Ооң-биле кады келир чылдың часкы хову ажылдарынга белеткел — аңгыс андарылгазы организастыг эрткен. Совхозтуң Торгалыг, Чодураа салбырларында ук ажыл хайнышкынныг болган. Ында чеди тракторну быжыглаан, олар чоокку хүннерге чедир 2090 ажыг гектар черниң аңгызын часкы тарылгага чаштырылгага белен болдурган.

Бо чугула ажылды бригадир Анатолий Натпит-оол билдилиг-биле удуртуп, трактористерни эргежок чугула чүүлдер-биле хандырып берип келген.

Т. ОЧУР-ООЛ.

Кыштаглаашкын—шалыпчы фронт

ТЕРЕ-ХӨЛДҮҢ БЕДИКТЕРИНДЕ

Тайгаларлыг, бедик дагларлыг, хөлдерлиг оран—ыраккы «Тере-Хөл» совхозтуң экономиказының кол адыры — мал ажылы. Ында чугула кампания — кыштаглаашкын организастыг эгелээн. Ажыл-агыйның бода малы Каргы, Балыктыг, Шынаа ишти ол ынчаар 17 кезек, шээр малы — 13, ивизи — 5, чылгызы — 3 кезек черлерде кыштаглап эгелээн. Тус черниң нарын, берге байдалдары турза-даа, ниитиниң малының продуктулуун бедидип, төрүүр чүс башка онаштыр 100 хураганны, 100 иви анайларын менди ап, өстүрген аныяк мурнакчылар ында бар апарган.

* * *

— Бистиң малчыннарывыстың чымыштыг ижин, Аъш-чем программазын боттандырарынга оларның киирип турар үлүүн барып сонуургап көрүңер — деп, совхоз директору Н. С. Очур Каргыда малчыннар кыштагларынче баар узун орукка чорууруң сүмеледи.

...Бедик дагларже шиглээн машина оруу-биле Каргы бажының кыштагларынче көшкеп ийи ег чүдүрген ЗИЛ-дер-биле оруувусту уламчылап Күңгүртүг суурдан 50 км хире ырай бергенивисте кежээки имир дужуп, караңгылап эгелээн. Ам-даа 20 км хире черниң эртер. Совхозтуң аныяк чолаачылары Аверьян Август биле Каң-оол Лекшит оларның ук черниң кадыр-берт оруктарынга дүне-хүндүс машиналар башкарып өөренгени аажок.

Караңгыда Үүрлүгнүң кадыр одуруу билдиртпейн эрте берген. Шаанда ол одуругга улус аъттарын чедип алгаш, чадаг эрткилээр, кадыр-берт чер турган. Ам ында малчыла оруун казып кааны малчыннарның ынай-бээр аргыжылгазынга таарымчалыг.

Удаваанда Барбалыгда кыштаг көстүп келди. Орай кежээ. «Тере-Хөл» совхозтуң мурнакчыларының бирээзи — аныяк хойжу Борис Дагбаның кыштаанга келдивис. Каргының кайы-даа кыштаглары кыжын магалыг, хар шоолут чагбас, одар-белчиирлери таарымчалыг, чер кара чыдар. Бо чылын ында оът-сигенниң үнгенин кижи бүрүзү магадаар болду.

Ырак-узак черде ниитиниң малын малдап, кызымаккай ажылдап турар хойжу Борис Дагбаның болгаш ооң дузалакчызы коммунист Валерий Хонайның аалдарынга элээн орайтай бергенде четкенивис ол. Хойжуларның ажыл-херээниң дугайын сонуургап, хөөрептивис.

Ооң ада-иези — «Тере-Хөл» совхозтуң хоочуннары Борис Бүрбеевич биле Серин Дүгеровна Дагбалар төрээн совхозунга хөй чылдарда хойжулаан мурнакчылар, үш чыл бурунгаар пенсияже үнзе-даа малчыннавышаан. Амгы үеде Каргы бажында инек кадарып турарлар. Оларның ийи оглу, бир кызы база ада-иезиниң изин истээн малчыннар. Борис ол өг-бүлениң ийи дугаар оглу. бичиизинден-не хой бажы доозуп, кышкы, чайгы дыштанылгалар үезинде хой кадаржып чаңчыккан. Школаны доозуп, Совет Армиязын хүрээлеңинге баргаш албан эрттирген соонда, өг-бүлелиг апарган болгаш хойжулап ажылдаарын шиитпирлээш, улуг кадарчы болуп ажылдаала ам алды чыл чедип турар.

Борис болгаш ооң өг-бүлезиниң ээзи Галина Дагбалар кайызы-даа комсомолчу. Аныяк малчыннар баштайгы чылдарда хураганнар кадарып, хоочуннардан арга-сүмени ап, хойжунуң чымыжынга арга-дуржулгазы чоорту байыан, мактаалдыг кижилерниң одуруунга киргени таварылга эвес.

— Ам коданывыста төрүүр 300 хой бар. Оларны кыс хураганнар турда-ла хүлээп алган бис. А дөрт чыл бурунгаар хоювус бир дугаар төрүп эгелээни ол. Чыл бүрүде хоювусту хүр-чаагай кыш ажырып, чаш төлүн чидириг чокка ажаап ап келдивис — деп Борис чугаалай-дыр.

Аныяк өг-бүле Тере-Хөлдүң кадыг-шириин агаар-бойдузунга торулбайн, чайгы, күскү, кышкы үелерде хойларын эки одарладып, семиртип, кызымаккай хайгаарап, үре-түңнелдиг ажылдап келген. 1979 чылда бир дугаар оолдаан эгелээни хойларындан чүс башка онааштыр 80, 1980 чылда база ол хире, а эрткен чылын 81, бо юбилейлиг чылда 101 хураганны менди ап, өстүрген. Тус чер уксаалыг хойларның бирээзинден 1,5 кг дүктү кыргаан.

Комсомолчу хойжулар бо чайын хоюн Чыргаландының, Сөөлдектиң көктүг-шыктыг, сериин чайлагларынга көжүп одарладып, эки семирткен. Кыштаан баш бурунгаар септеп кылып, бодунуң күжү-биле 20 тонна сигенни белеткеп, 15 тонна өдекти бөлүп алган. Амгы үеде ооң кыштаа хой одарладырынга таарымчалыг, эки оът-сигенниг черде. Эки одар-белчиирде, хайгааралда турар хойлар семис шыырак, дүгү аккыр болгаш силиг.

— Чаш хураганнар тулбап алырынга канчаар белеткенип турар силер?— деп, аныяк хойжудан сонуургадым.

— Хойлар декабрьның төнчүзүнде оолдап эгелээр. Ынчангаш оларны бирги кыштаавыска одарларны хуваап тургаш, эки күш киирип кадарар. Хой төрүп эгелээр чоокшулай бээрге Бел-Өдекте ийиги кыштаавысче көжер бис. Ында чылыг кажаалар, чаш хураганнарга бээр көк сиген, чуртталга бажыңы-даа бар — деп, ол чугаалады.

Каргыже бар чыда ол кыштагны таварып эрткен бис. Ында шынап-ла бүгү чүве белен болду. Ынчалза-даа ук кыштагда чүгле чаңгыс чуртталга бажыңы бар, а хойжунуң дузалакчызынга бажың база чугула хереклеттинип турар дээрзин аныяк хойжу чугаалап олурду. Ол ышкаш кыштагда чунар-бажың чок. Каргының чамдык кыштагларынга чунар-бажыңнарны тудуп-даа, доозпайн ара соксап каан. Малчыннарны түлүй хеп-биле хандырарының айтырыын база шиитпирлевейн келген. Бо хүннерге чедир-ле оларның политөөредилгезин зооветөөредилге эгелевээн. Кол зоотехник А. Бегзи, Каргыны харылап турар зоотехник А. Чигден олар малчыннарга ховар аалчылар дээрзин малчын хомудап чугаалап олурар болду. Чоокку үеде Каргыга садыгжы келбээнинден ыраккы коданнарда малчыннарда далган болгаш өске-даа чугула херегленилдиң барааннары үзүктелип тургулаан.

Комсомолчу хойжу Борис Дагба Шынаа кожээ Совединиң депутады, Советтиң амыдырал хандырылга талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы. Ынчангаш кожээ Советтиң шиитпирлерин чонга таныштырар, малчыннарның хандырылгазында негелде-хереклелдерни сайгарып көөр, сагыш салыр чүүлдер-ле хөй. Аныяк малчын кыштаанга электри чырыын киирерин күзеп орар. Совхоз дирекциязы движок аазаан, ону удавас барып чедип алса, хойжунуң кыштаанга сайгылзаар чайнаар.

«Тере-Хөл» совхозтуң бо мурнакчы аныяк хойжузунуң амыдырап-чурттап орары байшырак, кодан девискээри арыг-силиг. Өгнүң дөрүнде угулзалап каастаан шокар аптаралар, шевергин стол, сандайлар, радиоприемник...

Кыштагга орай дүн дүшкен. Даштыгаа үнүп келдивисте коданның артында талазында бедик даглар, мурнуу талазында узун-узун дыттар, янзы-бүрү ыяштар, хоолуг оът-сиген-биле шыптыган Кымыскалык тайгазы айдыңда тода көстүп, бүгү-ле чүве ыржым, чылыг турду.

В. МААДЫР.

Кызыл район.

Идеология ажылының практиказындан

КОЛЛЕКТИВТИҢ КИЖИЗИДИКЧИ РОЛЮ

СЭКП-НИҢ XXVI съездиниң шиитпирлеринде сайзыраңгай социалистиг ниитилелдиң үезинде коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузар, коммунистиг ниитилел харылзааларын хевирлээр, чаа кижиниң кижизидер талазы-биле чугула айтырыгларны шиитпирлээри күш-ажылчы коллективтерге онаажып турарын айыткан.

СЭКП Кызыл райкому, парткомнар, партия эге организациялары ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезин экижидери-биле күш-ажылчы коллективтерниң ролюн бедидеринче угланган тодаргай ажылды чоруткан. Ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин көдүрер, оларны партияның база чазактың салган сорулгаларын күүседиринче мобилизастаар талазы-биле «Тиилелге», «Тере-Хөл» совхозтарының, кущ фабриказының, районнуң холушкак бараалнар садыының, «X Улуг хурал» совхозтуң № 1 хойжу бригадазының партия, хөй-нийти организациялары, удуртукчулары, специалистери дээштиг ажылды чорудуп турар. Бо коллективтер ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны бүдүрүлге база хөй-нийти ажылынга калбаа-биле киириштирип келген.

Парткомнар, бригадаларда партия эге организациялары күш-ажылчы коллективтерниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ортузунда идей-политиктиг ажылды сайзыраңгайжыдарынче доктаамал кичээнгей салып турар. Сүт-бараан фермаларының, хойжу бригадаларының болгаш өске-даа бүдүрүлге участоктарының ажыл-ишчилериниң ортузунда экономиктиг өөредилгени экижидер хемчеглерни алган.

«ТИИЛЕЛГЕ» совхозтуң сүт-бараан фермазының партия организациязы коллективти сырый каттыштырар, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, организастыг чорукту экижидер дээш доктаамал ажылды чорудуп турар. Ферманың ажылчыннарының ортузунда социалистиг чарышты организастаан, ооң негелделерин ажылдап кылган, ында моральдыг болгаш материалдыг идиг бериишкинниң хемчеглерин киирген. Ооң түңнелин айыткан хуусаазында үндүргеш, коллективтиң хуралынга чугаалашкаш, чарыштың тиилекчилерин шаңнап, мактап турар. Малчыннарның күш-ажылчы болгаш хөй-нийтичи идепкейин көдүрер кол чүүлдерниң бирээзи болза, оларның политиктиг билиин, ажыл талазы-биле мергежилин бедидери болур. Саанчыларның, бызаа ажаакчыларының, инек кадарчыларының үштүң бир кезиинден хөйү класын бедиткен. Шуптузу коммунистиг күш-ажыл школазында өөренип турар. Ферманың ажыл-ижиниң, ажылчыннарның амыдырал-чуртталгазының дугайында айтырыгларны бүдүрүлге болгаш партия организациязының ажык хуралынга чугаалажып келген. Бүдүрүлгеге күш-ажылдың бедик сагылга-чурумун чедип алыр дээш коллектив демисежип турар. Масса-политиктиг ажылды багай эвес организастаан. Лекцияларны, беседаларны, политинформацияны эрттирип турар. Бо бүгү ажылды чорударынга партия эге организациязының секретары О. Б. Хертек, бригадир Б. О. Монгуш, комсомол эге организациязының секретары Н. М. Ондар идепкейлиг киржип келген.

Коллективтиң ында партия организациязының күш-ажылдың болгаш хөй-нийтиниң чурум-сагылгазын быжыглаар дээш ап чоруткан хемчеглери дээштиг болганындан, корум-чурум үрээшкиннери турбаан. Күш-ажылчы коллективке чоруткан кижизидилге ажылының түңнелинде планныг онаалдалар болгаш социалистиг хүлээлгелер чедиишкинниг күүсеттинип турар. «Сүт-бараан фермазы сүт бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының чыл онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткен болгаш кыштаглаашкынга эки белеткенген.

КОЛЛЕКТИВ кежигүннериниң коммунистиг кижизидилгезин экижидер дээш кущ фабриказының партия организациязы доктаамал ажылдап турар. Политиктиг чырыдыышкынны, экономиктиг өөредилгени эки организастаан, партияның иштики база дашкы политиказының айтырыгларынга, культура, мораль темаларынга тураскааткан лекцияларны, беседаларны план ёзугаар эрттирип келген. Кижилер-биле кижизидилге ажылын экижидеринче администрацияның, хөй-нийти организацияларының, специалистерниң кичээнгейин партия организациязы угландырган. Күш-ажылдың болгаш хөй-нийтиниң чурум-сагылгазын быжыглаарының айтырыглары партия, профэвилел, бүдүрүлге хуралдарынга чугаалажып турар. Социалистиг чарышты коммунистиг моральдың болгаш коллективизмниң хевирлеттинериниң дээштиг чепсээ кылдыр сананып, социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседиринге таарымчалыг байдалды тургузар хемчеглерни ап келген. Чарыштың түңнелин үндүрүп турган, кижи бүрүзүнүң ниити херекке киирген үлүүн анализтээрин, өг-бүледе байдалын, уругларының кижизидилгезин, коллективтиң хөй-нийти ажылынга киржилгезин көөрүп чурумчуткан. План күүсетпээн, чурум үрээн таварылга турар болза ону ыяап-ла чугаалашкаш, чогуур түңнелди үндүрер. Кижилер-биле чаңгыстап ажыл чорударынче сөөлгү үеде кичээнгейни салган. Орта дагдыныкчылар улуг рольду ойнап келген. Дуржулгалыг болгаш эш-өөрүнге хүндүткелдиг ажылчыннар М. Г. Рукосуева, В. А. Долганина, М. В. Мохиров, И. Ф. Винникова, А. К. Метельков, В. И. Шумова олар кущ ажаакчызының херээнге аныяктарны хандыкшыдып, өөредип турар. Партия эге организациязы (секретары В. И. Егоров), кущ фабриказының администрациязы (директору Л. П. Килин) хөй-нийти организацияларының ажылын экижидери-биле практиктиг дузаны чедирип келген. Коллективте коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкин калбарган. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты 54 кижи чедип алган, 85 кижи ол атты чедип алыр дээш демисежип турар. Бо бүгү ажылдың түңнелинде кущ фабриказы планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседип, мурнакчы коллективтерниң одуруунда кирген.

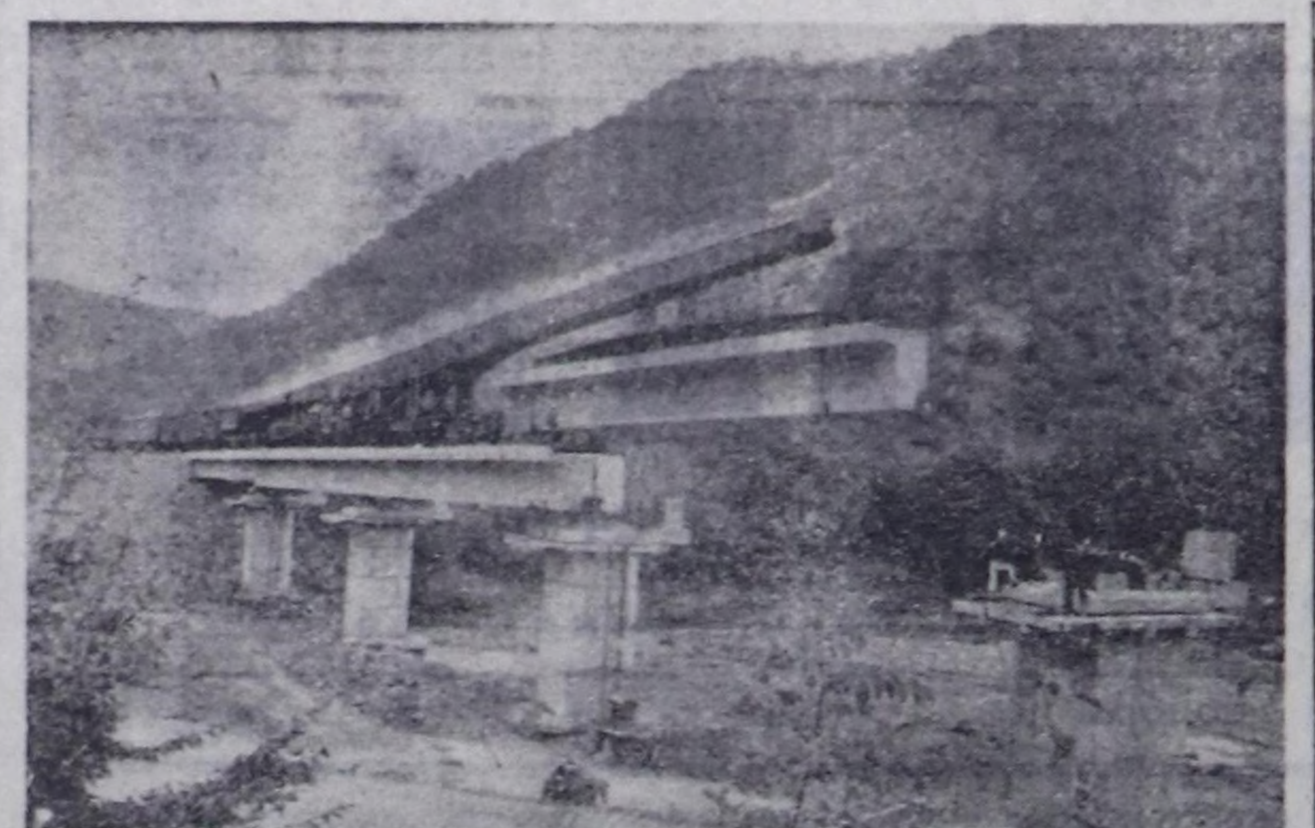
«X УЛУГ ХУРАЛ» совхозтуң бир дугаар хойжу бригадазында партия организациязы коллектив кежигүннериниң идей-политиктиг кижизидилгезин экижидеринче угланган ажылды чорудуп турарындан малчыннарның онаашкан херээнге харысаалгазы бедээн, күш-ажылдың сагылга-чуруму экижээн. ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыры-биле бригаданың малчыннары шуптузу бедиткен хүлээлгелерни алгаш, ону күүседир дээш кызымак ажылдааннар. Андрей Содунам, Шавыраа Деспи-оол, Ховалыг Мандып-оол, Сенди-Хуурак Кокус-оол төрүүр чүс башка онааштыр 92-ден 115 хураганны мендидоруктурган, бир баштан-на 3 килограмм дүктү кыргып алган. Хойжулар 380 тонна сигенни белеткээн.

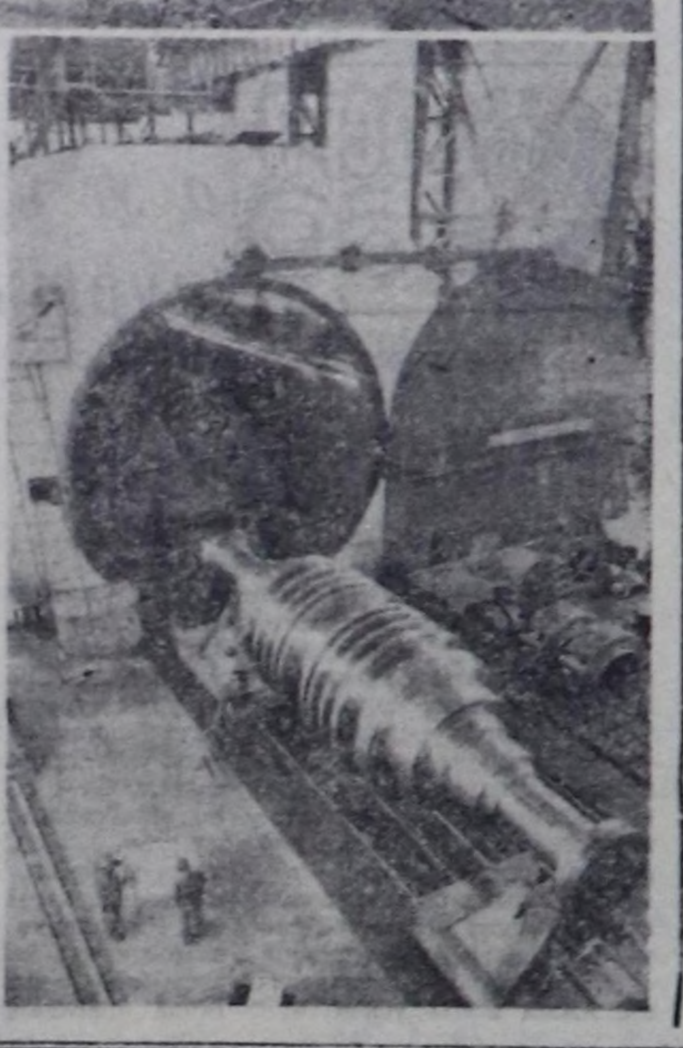
Ажыл-ишчилерниң ортузунга кижизидилге ажылын экижидер дээш тодаргай хемчеглерни ап турар өске-даа күш-ажылчы коллективтер районда бар.

Күш-ажылчы коллективтерге ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезин экижидер талазы-биле чамдык ажылдарны районнуң партия организациязы ап турза-даа, СЭКП-ниң XXVI съездиниң негелделеринге ам-даа четпес. «Кара-Хаак», «Шамбалыг» совхозтарының, № 1317, № 62, № 2 көжүп чоруур мехколонналарының партия организациялары боттарының коллективтеринде ажыл-ишчилерниң чедиишкинниг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды ам-даа тургуспаан, чамдык ажылчыннарның, албан-хаакчыларының онаашкан ажылынга ээ-харысаалга чок, хөй-нийтиниң херээнге кириппес чоруун болдурбас дээш хемчеглерни албайн турар. Ортумак звенонуң удуртукчуларының, специалистерниң аразында ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң айтырыгларынга, тус-тус кижилер-биле ажылды чорударынга кириппес таварылгалар ам-даа бар. Хөй-нийти организацияларының ажылын хүн бүрү удуртпас, практиктиг дуза чедирбес партия организациялары чок деп болбас.

Партия болгаш хөй-нийти организацияларының, удуртукчуларының сорулгазы болза күш-ажылчы коллективтерниң кежигүннериниң коммунистиг, идей-политиктиг болгаш интернационалчы кижизидилгезин экижидер дээш ажылды доктаамал чорудары болуп турар.

В. САТ,
СЭКП Кызыл райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

АРМЯН ССР. Иджеван—Радзан аразының демир-оруунуң тудугжулары чыл төнчүзүнге чедир Ереван-биле Дилижанның аразынга поездилерниң ажылчын шимчээшкинин ажыдар хүлээлгени алгаш, бо хүннерде кызымаккай ажылдап турарлар. 30 километр кадыр дааштыг черлерде демир-орук шугумун салгаш, ийи тоннельдерни үттеп кылырын доосkан, он ажы көвүргүну туткан. ток дамчыыр сугргаларын кадаан.

Чаа шугум вагоннар эргилделин экижидер, чүъктер дажыглаарын шапкынчыдар.

ЧУРУКТА: 130 тонналы көдүрер кранның дузазы-биле хемнер болгаш оңгарлар кежер көвүрүглер кезектерин эптеп турары.

М. ШАХБАЗЯННЫҢ фотозу. СЭТА-ның фотохроникаызы.

ХАРЬКОВ. Атом-биле ажылдаар турбина кылыр «Харьковтуң турбина заводу» бүдүрүлге каттыжыышкынының цехтеринде Калининниң болгаш Запорожьениң АЭС-теринге 1 миллион киловатт күштүг турбиналарны белеткеп турар.

Завод ЭДЧ кежигүнү чурттар-биле быжыт харылзаалыг болгаш ооң продукциязы Финляндияже база чоруп турар.

ЧУРУКТА: роторларны эдиктирер участокта.

С. МЕТЕЛИЦАНЫҢ, Б. КАВАШКИННИҢ болгаш Н. КОВАЛЬЧУКТУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохроникаызы.

СОЦИАЛ ХӨГЖҮЛДЕНИҢ ПЛАННАРЫН ЕЗУГААР

Семёновонуң пес-таавы болбаазырадыр фабриказында чаа бүдүрүлге корпузу ажыглаалга кирген. Профэвилел организациязының дорт киржилгези-биле ажылдап кылдынган социал экономиктиг планынга дүүштүр ону туткан.

Бүдүрүлгениң эде дерилгези шапкын темп-биле чорупт турар. Амгы үениң чүс хире станоктарын тургускан пес-таавы цеги ажыглалда кирген. Администрация корпузунда столовая, буфет, амыдырал хандырылганың чаагайжыды тудунган өрээлдери бар.

Бо беш чылдың төнчүзүнде чаа бажыңга болбаазырадылга ажылын долу күш-биле боттандыра бээр. Эрги бүдүрүлге чериниң орнунга чаа фабрика дээрже бедип, чоннуң херглел бараалнарының калбак ассортиментизин үндүрүп [illegible]ээр.

Москва.

(СЭТА-ның корр).

АЖЫЛЧЫННАР САНАЛДААННАР

Тбилисиниң Димитров аттыг ужар чүүл заводунда ногаа конвейери ажылдап эгелээн. Доктаамал ажылдап турар бүдүрүлге чөвүлелиниң кежигүннериниң саналдарын ёзугаар туттунган теплица чаа продукцияны берип эгелээн. Ук теплица помидор, огурец аймаа-биле Грузияның эң улуг бүдүрүлгелерин хандырып турар.

Заводтуң агроцеги — келээ ажыл-агыйның 170 гектар чери-дир, ында ристи, бакчаны, мал чеминиң культураларын тарып турар. Мал комплекизинде 400 ажыг баш мыйыстыг бода мал, хаван фермаларында — ийи муң ажыг хаван бар. Ажыл-агыйның хөөлбектеринден чыл санында 20 тонна балыкты база тудуп ап турар.

Дузалал ажыл-агыйын сайзырадыр талазы-биле заводтуң профэвилел организациязының ажылының дуржулгазы республикада калбаа-биле нептерээн. Аъш-чем программазын боттандырарынга улуг рольду ойнап турар «кодаа пехтер» ам улуг бүдүрүлге бүрүзүнде бар апарган. Бо чылың олар 10 муң тонна эътти, миллион ажыг борбак чуурганы, муң тонна тарааны база ногааны бүдүрген.

Тбилиси.

(СЭТА-ның корр).

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ КҮСЕЛИ-БИЛЕ

Ленинградтың «Большевик» заводунуң ажылдакчылары кылымал доштуг катоктуң ээлери болганнар. Янзы-бүрү оюннар ойнаар залдарлыг, бассейнниг, стадионнуг улуг спорт комплекизиниң тудуу доозулган. Ооң тудуун дүргедедир арганы социал-культура хемчеглериниң болгаш чуртталга тудуунуң фондузунда аңгылай санаан орулганың күсели-биле чедип алган.

— Ол дээрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер даалганы доктаамал ажыр күүседип, продукция бүдүрерин көвүдеткени-дир — деп, профэвилел комитединиң даргазы Н. Юнко чугаалады. — Бүдүрүлгениң акша-төгерии-биле сөөлгү чылдарда дыштаныглга бажыңнарын, санаторийлерни Феодосияга, Сочиге, Адлерге туткан. Ооң аңгыда хөй профильдиг эмнелге чериин болгаш санаторий-профилакторийни ажыглалга киирген.

(СЭТА-ның корр.).

ДЭЭШТИГ ОРГАНИЗАСТААРЫ ЧУГУЛА

Он бирги беш чылдың ийиги чылын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле доозар, ССРЭ-ниң 60 чылын төлептиг уткуур дээш калбарган социалистиг чарышка киришкеш, Чөөн-Хемчик районнуң бүдүрүлгелериниң ажыл-ишчилери күженишкиннинг ажылдап турар.

Коллектив бүрүзүнүң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш албан-хаакчылар бүдүрүлге онаалдаларын күүседир дээш чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдап турар. Ооң түңнелинде район бүдүрүлгелери 4 миллион 601,9 муң рубльдиң продукциязын сайгарып, планын 102,7 хуу күүсеткен.

Бүдүрүлге коллективтеринде партия, профэвилел, комсомол организациялары планныг онаалдаларның, социалистиг хүлээлгелерниң күүселделиг болуруун хандырар дээш социалистиг чарышты цехтер, бригадалар, тус-тус ажылчыннар ортузунга дээштиг организастап, организакчы болгаш масса-политиктиг ажылдарны экижиткен. Ооң ачызында чамдык бүдүрүлге черлери, ылаңгыя Чадааның тараа хүлээп алыр пунктузу, хөмүр-даш участогу, саржаг, хлеб заводтары, үлетпүр комбинады чедиишкиннерни чедип ап турар. Тараа хүлээп алыр пункт үшкү кварталдың планын 114,3 хуу күүсеткен.

Хөмүр-даш участогунуң дагжыларының шудургу ажылдап турарындан ол коллектив тос айларда 167639 тонна хөмүр-дашты казып, үшкү кварталда онаалдазын 144 хуу, дус тывыжының квартал планын 105,7 хуу күүсеткен.

Планныг онаалдаларын күүседир талазы-биле эрткен 1981 чылда хожудаашкынныг ажылдап турган үлетпүр комбинады, хлеб заводу бо чылын мурнакчы коллективтерниң одуруунда чорул турар. Бүдүрүлге комбинадының чазаныгла, чугай, дилиг материалдары болгаш ыяш белеткээр цехтериниң ажылчыннарының алдарлыг юбилейге күш-ажылчы чедиишкиннерин бараалгадыр дээш тура-соруккур ажылдап турары-биле тус-тус адырлар үлетпүр продукциязы бүдүрер планнарын ажыр күүсеткен. Ооң иштинде тос айлар дургузунда 865 тонна азы пландан ажыр 265 тонна чугайны бүдүрген, чугай бүдүрери эрткен чылдың бо үезиниң деңнелинден 10 хуу көвүдээн. Мебель кылыгларын бүдүрер чазаныгла цегиниң ишчилери бүдүрүлге онаалдазындан продукцияны хөйнү бүдүрүп, сайгарган.

Чурттакчы чоннуң шынарлыг аъш-чем продуктулары-биле хандырарын улам экижидер дээш хлеб заводунда эки ажылдап турар. Ооң ачызында ол коллектив продукция сайгарар талазы-биле тос айлар планын 103,7 хуу күүсеткен.

Районнуң бүдүрүлгелери үшкү кварталда болгаш тос айларда продукция сайгарар планнарын күүсетсе-даа, чамдык бүдүрүлгелер ону чедир боттандырбайн турар. Чадааның Сельхозтехника каттыжыышкыны тракторлар болгаш автомобильдер септээр планнарын күүсетпээн. Чадааның ыяш ажыл-агый чери тос айларның бүдүрүлге планын ёзугаар алырга, 219 кубометр дилиг материалдарын чедир бүдүрбээн. Район үлетпүр комбинады амыдырал хандырылга бараалнарын бүдүрериниң тос айлар планнарын күүсетпээн.

Коллектив бүрүзү бүдүрүлгениң чыл планын хуусаа бетинде күүседирин ССРЭ-ниң 60 чылынга уткуштур алган социалистиг хүлээлгезинде айыткан. Ынчангаш продукция бүдүрер болгаш сайгарар планныг онаалдаларын чедиишкинниг боттандырар, продукцияның шынарын экижидер дээш социалистиг чарышты дээштиг организастаары бүдүрүлгелерде партия, профэвилел, комсомол организацияларындан негеттинип турар.

М. СЕВЕН.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң материалы

1982 чылдың ноябрь 12-де болган партия Төп Комитединиң ээлчег чок Пленумунуң материалдарын тускай ном кылдыр парлаап. СЭКП ТК-ның Пленумунуң дугайында информастыг дыңнадыг, эш Ю. В. Андроповтуң чугаазы, эш К. У. Черненконуң чугаазы, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Ю. В. Андроповтуң доочу намдары ол номда кирген.

Политиктиг ном үндүрер чер ол номну парлаан.

ТААРЫМЧАЛЫГ

«Барлык» совхозта Адыр-Мажалык сүт-бараан фермазы — Барыын-Хемчик районда мурнакчы коллективтерниң бирээзи. Ук коллективтиң ишчилери ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылынга төлептиг ужуражыр дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип турар.

Малды кыштап хүр чыл ажырары — чайгы семиртилгеден кол хамааржыр. Сүт-бараан фермазының ажылдакчылары ону чугулага ап, бо чылын эки оът-сигенниг Элегейге семиртип чайлаан. Бо хүннерде инектерниң сүдүн кудулатпас сорулга-биле сула, чарбаны немелде чемге ажыглап эгелээн. Сиген, сенаж, силосту четчир кылдыр белеткеп алган. База мал чеми болбаазырадыр тускай пехти тургускан. Ында Саая Хертекти быжыглаан, ол хүнде бир тонна чедир холукселыг чемни белеткеп турар.

Сүт-бараан фермазының ажыл-ишчилериниң ортузунда социалистиг чарышты эки организастаан болган чарыштың түңнелин он хонуктап үндүрүп турар. Достаңмаа Доралдай-оол бодунга быжыглаан 18 инектен хүнде 115—120 литр сүттү саап, мурнуку одуруугда чорул, коллективтиң мактаалын доктаамал ап келген. Ооң эжи Күнзеңмаа база быжыглаан инектериниң пландап ажыр сүттү саап ап, ийиги черде чорул турар.

— Юбилейлиг чылда социалистиг чарышты улам калбарткан бис. Бис бо чылын 1700 центнер сүттү күрүнеге дужаар хүлээлгелиг бис. Ол хүлээлгени долдур болгаш ажыр күүседир деп сорулга салдынган. Ооң-биле кады кыштаглаашкынга бүгү тала-биле үлегерлиг белеткенир дээш септелгени бүрүн доосkан. Социалистиг чарышка сорук кирген саанчылар сүт кызырлып турар күскү саалдаза безин бир инектен-не хүнде 8—9 литр сүттү саап ап турар — деп, ферма эргелекчизи К. Чечек чугаалады.

А. СОДУНАМ.

Коммунист дугайында чугаа

БҮДҮРҮЛГЕЧИ-ДАА, ОРГАНИЗАКЧЫ-ДАА

САМАГАЛДАЙДА Сельхозтехника каттыжыышкынының машина-трактор мастерскаазының дериг-херекселдер цеги. Улуг эвес өрээл, ийи талазында полкаларлыг, ында камералар, янзы-бүрү херекселдер салган. Цехте кара халаттыг кижи ажылдаан тур. Ужуражыр дээш келгенивис коммунист Оюн Тоглакпанович Кунчуй ол болду. Коллективте партбюро секретары бистиң ооң-биле таныштырды. Каттыжыышкынның эң хоочун ажылчызы бо коммунист коллективинде хүндүткелдиг кижилерниң бирээзи.

— МТМ-ниң ажылчыннарының, чолаачыларының ажылдаарынга дузалаар сорулгалыг кижи мен. Ажылымның уг-шии-даа ындыг. Дугуйлар четчелээр, дугуйлар-даа хырбалаар, кески-даа биззээр, чүү четпезил ону Кызылдан чагыдар мындыг-ла хевирлиг ажылдыг мен — деп, ол тайылбырлап эгеледи.

Үшкү кварталдың түңнели-биле чарышка Самагалдайның Сельхозтехника каттыжыышкыны Тес-Хем районнуң үлетпүр бүдүрүлгелеринден баргы черге кирип. СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң болгаш ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Кызыл тугун алган. Ынчангаш олар ук туг-биле бо чылын ийи удаа шаңнатканы ол. Күш-ажылчы бо тиилелгеже коммунист Оюн Кунчуйнуң киирген салыышкыны база бар. Каттыжыышкынның автомашиналарының барык шуптузу ажылдап турар. Дериг-херекселдер цегиниң бүрүзү-биле оларның чаңгызы-даа ажыл чок анаа турган таварылга болбаан. Машиналарның дугую дешти берген болза, Оюн Тоглакпанович ону ажыл шагының соонда безин артып калгаш, ыяап-ла кылып бээр.

РЕЙСЧЕ үнер машиналарга кандыг-кандыг дугуйлар херегил дээрзин Кунчуй эки билир болгаш четчелеп бээр. Кайы-бир машинаның дугуюн хырбалавайн, ооң саададыпканы таварылга турбаан. Дериг-херекселдер цегинге чогум-на Оюн Тоглакпанович ышкаш кижилер турар ужурлуг деп, өөрү аңаа сеткил ханып чугаалажыр. Кижиге эш-өөрү бүзүрээр, идегээр болурга, ооң артык хүндүткел кайдал?

— Бистиң ажылывыста чедиишкиннеривис дээрге коллектив кежигүннериниң кызымак күш-ажылының ачызы. ССРЭ-ниң 60 чыл оюн төлептиг уткуур дээш, планны болгаш социалистиг хүлээлгелерни ажыр күүседир деп бисте ажыл-ишчилерниң бедик соруктуунда, күш-ажылга ынакшылдында — деп, О. Т. Кунчуй тайылбырлап турар. Машина-трактор мастерскаазында аныяк специалистерниң ажылга мергежип, коллектив дээш оларның сагыш салып турарын хоочун коммунист хайгаарап турар. Коллективтиң даартагы хүнү аныяктарның холунда деп чүвениң алызын бодаар болгаш каттыжыышкынында аныяктарже ол сагыш салып, ажылга база амыдыралга-даа кандыг болуруунуң дугайын оларга чагаан, сүмелээп олурар.

Ылаңгыя токарьлар А. Чооду, Л. Оюн оларның бедик мергежил чедип алырынга Оюн Тоглакпанович дузалаан. Бо аныяк оолдар шалыпчылар апарган, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң доозукчузу А. Шаравии ам МТМ эргелекчизи. Аныяк кижи ында ажылды углап башкарарда партия бөлүүнүң организакчызы-биле бо-ла сүмележип, ону дагдыныкчызы кылдыр санап чоруур.

Коллективте черле кымнарны онзалап демдеглээрин партбөлүк организакчызындан диледим. Слесарьлар Алексей Чооду, Виктор Биче-оол, дарган Чавар-оол Дөңдуп-оол, чолаачы Виктор Сат олар ажылынга аажок харысаалгалыг, мергежилдиг улус дээрзин Оюн Тоглакпанович чоргаарал-биле чугаалады.

МАШИНА-ТРАКТОР мастерскаазы дээрге каттыжыышкынында кол черни ээлеп турар участок-тур. Ооң демниг ажылындан ниити коллективтиң план күүселдези хамааржыр. Ынчангаш ында коммунистерниң хуваалдазы кандыгыл дээрзин сонуургадым. МТМ-ниң эргелекчизи аныяк специалист коммунист Александр Шаравии даалгазын черле эки күүседип, мастерскаанның ниити ажылын билдилиг удуртуп турар. Ажылчыннарның хүнде кылган ажылын дараазында хүн эртен түңнээш, ол хүн чүнү кылырын дугуржуп ап келген. МТМ-ни кышка удур септээринге боду база идепкейлиг киришкен. Аныяк коммунист, чолаачы Виктор Сат артык кезектер сөөртүр ажылынга кызымак. Партбөлүкте дөрт коммунист бар. Олар шуптузу-ла ажыл-ишке, амыдырал-чуртталгазынга үлегерлиг. Өске өөрүн эвилеңдеп алгаш, МТМ-ниң чылыглаашкынын доосkан.

Партия бөлүүнүң организакчызы чарышты билдилиг организастаан, эки чүүлдерни кызыл самбырага, четпестерни кара самбырага демдеглеп турар. Коммунист, улусчу контролёр Леонид Оюн одалга системазының белеткелин хынаан.

Партия бөлүүнүң ажылының планын ёзугаар тракторлар септелгезиниң дугайын ажык хуралга чугаалашкан. Бо талазы-биле мурнуку чылдарда улуг четпестер турган. Чүл дээрге ажыл-агыйлар септедир тракторларны ойшаанда эккелбес, тургузаар чер чок апаар. Ону болдурбазы-биле бо чылын баш бурунгаар хемчеглерни алган. Ооң түңнелинде МТМ-ниң улуг залында (ынчан октябрьның ортаа үези чүве) элээн каш «Беларусьтарны» көрдүвүс. Септелге ажылы хайнышкыныг. Тракторларны совхозтар бо чылын эрте эккелгилээн, септелге мурнукузундан эрте эгелээн. Ол дээрге келир чылдың часкы тарылгазынга белеткелди чогуур өйүнде доозарынга улуг идиг-дир.

Черле ынчаш ажыл деңдески болурунче партия бөлүү сагыш салып турар. Бир хүн анаа турар, дараазында улуг күш-биле ажылдаар болза, ажыы эвээш болгай. Каттыжыышкынның, ооң иштинде МТМ-ниң-даа чүткүлдүг ажылынга коммунист О. Кунчуй сеткилиниң ханызындан өөрүп, ол чедиишкинге бодунуң күжүн, билиин киирип турар. Септелге мастерскаазы үшкү кварталдың планын 104,3 хуу күүсеткен, ылаңгыя чолаачыларның чедиишкини улуг, чүък сөөртүр даалгазын олар 173,3 хуу боттандырган.

КОЛЛЕКТИВ чүгле бүдүрүлге талазы-биле эвес, а харын социал айтырыгларны шиитпирлеп эгелээнин Оюн Тоглакпанович чугаалап турар. СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң шиитпирин ёзугаар каттыжыышкын дузалал ажыл-агыйны хөгжүдери-биле Бай-Тайгадан 100 ангор ошкүнү база садып алган. Шуурмактың Куранда 5 гектар черни алгаш, ажылчыннар ында картофельди тарып, чаагай дүжүттү өстүргеш, ажаагаа. Үш өг-бүле ниити чурттаар бажыңны тудуп, ажыглалда киирген, 6 бажыңның капитал септелгезин кылган, конторада ийи өрээлди немей туткан. Бо юбилейлиг чылда 5 кижи курорттарга, дыштаныглга бажыңнарынга дыштангаш келген, ам ийи кижи барып дыштаныр.

Районнуң бот-тывынгыр урал чүүл көрүлдезинге коллектив бирги, а республиканың Сельхозтехника организацияларының аразынга үшкү черни алган. Спортка сонуургалдыглар хөй. Ол бүгү ажылды коммунистер болгаш комсомолчулар удуртуп, боттары анаа идепкейлиг киржип турар.

С. ХЕРТЕК.

ТЕХНИКАГА ХАНДЫКШААН

Чадааның үлетпүр комбинадының мурнакчы чолаачызы Билик Докпак Байлаңович ажылдаа-ла ам он чыл ашкан. Ынчалза-даа ооң дыка хейүн машина-техника-биле сырый холбаштырган. Баштай ыяш белеткээр участокка анаа ажылчын кылдыр кирген. Ооң арга-дуржулгалыг бир тракторискe чүдүрүкчүлеп, баарда-кээрде кабина иштинге чорул, тракторну үрели бээрге ону кылчып турган, чоорту техникага хандыкшып, ооң-биле холбажы берген.

Ынчан ооң бодалы — чүгле трактор башкарары эвес, харын-даа машина чолаачылаары турган. Күзел күштүг, удатпаанда ол бүдүрүлге мурнуундан Кызылдың автошколазынче өөренип чорупкан. Ынчан аныяк оолдуң күзел-соруу кады өг-бүле тудар деп дугурушкан эжи Александра-биле дүгжү берген. Саша эмчи училищезин, Докпак чолаачылар курузун деңге доосkан, Чадаана хоорайга ажылдаары-биле чедип келгеннер. Үдеп кааң кижизин үлетпүр комбинадының дирекциязы улуг өөрүшкү-биле хүлээп ап, ыяш сөөртүр машинага быжыглаан.

Ооң бээр ол транспортка эрес-шудургу ажылдап, бодунуң коллективиниң хүндүткелин чаалап ап, ай, квартал санының планныг даалгазын ажыр күүседип, бүдүрүлгениң мурнакчыларының бирээзи болуп, шылгарап чоруур.

А. МОНГУШ.

БЕЛЭЭ ОЛ

Куулар Бии-оол үргүлчү инек кадарып чораан. Үш чыл мурнунда «Кызыгаар» совхозтуң дирекциязы аңаа хой малдарын сүмелээн.

Хойжу баштайгы чылының түңнелинде төрүүр чүс хойга онааштыр 85 хураганны доруктурган болгаш хойдан-на 1,6 килограмм дүктү кыргаан. А бо чылын ол чүс башка онааштыр 102 хураганны алган. Бир хойдан кыргаан дүгү база өскен — 1,8 килограмм. ССР Эвилелиниң тургустунганының 60 чыл оюнга ооң күш-ажылчы белээ ол.

Бии-оол Лопсанович ам кыштаанда хонупкан. Эрткен чайын Шиен-Кудуруунга хоюн эки семирткен. Кыштаглаашкынга белеткелди чедиишкинниг чоруткан. Боду оглу Орлан-биле кады он тонна сигенни кезип, кыштаанда чедирип алган. Инекчи чораан хойжу келир чылын моон-даа эки түңнелдерни чедип алырын хүлээнгеш ажылдап турар.

К. ЧООДУ.

Хамааты камгалалы

ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНЫҢ БҮДҮҮЗҮНДЕ

Бистиң чуртувустуң бүгү хамаатылары тургустунган чурумга дүүштүр хамааты камгалалының талазы-биле бүгү-ниитиниң албан өөредилгезин эртер. Эрткен чылын хамааты камгалалының өөредилгезин сайзыраңгайжыдар дээш элээн ажылдарны республиканың, хоорайның, районнарның штабтары чоруткан. Бөлүктерниң удуртукчулары, команда-начальник болгаш хууда составы хамааты камгалалының практиктиг билиглерин шиңгээдип алыр дээш харысалгазын бедиткен.

Өөредилгениң чедиишкинниг болуру өөредилге чорудулгазын бодамчалыг план ёзугаар чорударындан улуу-биле хамааржыр. Ол дугайында Кызылдың дааранылга фабриказының, чумага удур станцияның коллективтериниң (хамааты камгалалының начальниктери Т. П. Пургина, В. М. Колосов, штабтар начальниктери С. М. Черкашина, В. И. Шамонин) дуржулгазы тодаргай бадыткап турар. Оларның объектилеринге бүгү планнаттынган документилерни шынарлыг ажылдап кылган, эргежок чугула өөредилге номнарын, журналдарны, кичээлдер расписаниезин белеткээн. Оон аңгыда мында салдынган сорулгаларны күүседири-биле улуг организакчы ажылды чорудуп, планда кирген хемчеглерниң күүселдезин чедип алыры-биле шыңгыы контрольду тургускан. Килдистерде болгаш цехтерде хамааты камгалалының булуңнарын, стендилерни аскап. Дыка хөй кичээлдерни бүдүрүлгениң удуртукчулары боттары эрттирген. Хамааты камгалалының өөредилгези бо коллективтерде бүгү чоннуң, кижи бүрүзүнүң хереэ болу берген деп чугаалап болур.

Республиканың дыка хөй албан черлери өөредилге чылын чедиишкинниг дооскан. Оларның бирээзинге эмнелге албан черлерин (начальниги Н. В. Сизых, штаб начальниги К. С. Федосенко) хамаарыштырып болур. Кандыг-бир хемчегни чорударын планнап алгаш, ону айыткан хуусаазында кылып турар. Ацаа удуртукчулар боттары киржип, дузалажып, арга-сүмелерин бээри доктаамал болган.

Ынчалза-даа хамааты камгалалының өөредилгезин чедир үнелевес, ону ийиги черге херээ кылдыр санаар коллективтер, оларның удуртукчулары бар. Оларга «Тудуг иезектер» комбинадын, Үстүү Енисей пароходствозунуң Кызылда район эргелелин (хамааты камгалалының начальниктери А. И. Антонов, О. В. Петров) хамаарыштырып болур. Бо бүдүрүлгелерниң объектилеринге чыл дургузунда чаңгыс-даа хемчеглер болбаан.

Эрткен чылын чамдык коллективтерге хамааты камгалалының өөредилгезин белеткел чок эртип турган. Бо чугула ажылга белеткел чок болганындан өөредилге үстүг бээр, хуусаазын чылдырар таварылгалар база болгулаан. Чамдык районнарга хамааты камгалалының өөредилгезинге чурттакчы чонну, ылаңгыя бүдүрүлгеде хаара туттунмаан кижилерни өөретпейн турганы шын эвес.

Хамааты камгалалынга чаа өөредилге чылы декабрь 1-де эгелээр. Эрткен өөредилге чылында турган четпестерни катаптавас ужурлуг бис. Ындыг болганда чаа өөредилге чылының өөредилге планын дүрген ажылдап кылыр. Партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары-биле бүдүрүлгелерде, албан организация, өөредилге черлеринде хамааты камгалалының аразында бир демниг ажылдап тургаш, чаа өөредилге чылынга белеткелди хынамчалыг чорудар, кол кичээнгейни планнаашкынны шынарлыг кылырынче салыр. Ол болза өөредилге болгаш кижизидилге ажылын чедиишкинниг чорударынга дузалаар. Бодамчалыг, тодаргай пландан удуртукчуларның, команда-начальник составының методиктиг белеткелиниң деңнели хамааржыр. Объектиниң белеткелиниң бүгү планын хамааты камгалалының штавының, начальнигиниң хууда удуртулгазы-биле чорудар. Хамааты камгалалының объектилериниң штабтарының начальниктери организакчы ажылын хамыктың мурнунда планның кол кезээ — өөренир кижилерниң методиктиг белеткелинче угландырар херек.

Ажылчыннарны, албан-хаакчыларны болгаш өске-даа чурттакчы чонну өөредир бөлүктерниң удуртукчуларын шилип алыры, таарыштыр тургузары биче эвес ужурлуг. Бөлүктүң удуртукчу бүрүзү өөредилге программазын ханы өөренгеш, ооң негелделерин, хемчээлин, кандыг көргүзүг материалдарын ажыглаарын билген турары албан.

Объект бүрүзүнге өөредилге чылы эгелээринге чедир хамааты камгалалының ийи хүнүүг өөредилге-методиктиг чыыжын эрттирер. Ацаа эрткен өөредилге чылының түңнелдерин ханы анализтеп көөр, мурнакчы дуржулганы ниитилештирер, четпестерниң чылдагаанын илередир, нормативтиг документилерни өөренир, чаа өөредилге чылының сорулгаларын тодаргай айтыр, кайы-бир бөлүктүң көргүзүг өөредилгезин чорудар. Хамааты камгалалының штаб бүрүзүнүң төлээзи чыл дургузунда чорудар ажылының планын чыышка алгаш келир: хамааты камгалалының начальнигиниң объектилин белениниң болгаш 1983 өөредилге чылының сорулгаларының дугайында түңнел дужаалы, удуртукчуларның составы болгаш оон-даа өске.

Чаа өөредилге чылы эгелээринге чедир санныг хонук арткан. Ынчангаш ацаа бүгү талалыг белеткелди кыска хуусаада доозар.

ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылының байырлалын чоокшулап орар. Ацаа төлептиг ужуражыр дээш хамааты камгалалының органының ажылдакчылары боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны күүседир дээш кызымак ажылдаар хүлээлгелиг.

В. ПОПОВ,
Тыва АССР-ниң хамааты камгалалының штавының начальниги.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

«РЯД» СИСТЕМАНЫҢ 200-КҮ ЭСМ

ПРАГА. Социалистиг чурттарның «Ряд» деп чаңгыс аай системазының 200 дугаар электроннуг санаалга машиназы (ЭСМ) Чехословакияда чеде берген. Ону ССРЭ-ден чоруткан болгаш словак Кежмарок хоорайның санаалга төвүнде тургускан. Ол санаалга машиназын ук делгем районнуң кедээ ажыл-агыйын удуртуп башкарарынга ажыглаар.

Ажы-дөмей чурттарның ЭСМ-ниң чаңгыс аай системазынга Чехословакияның киржип чоруу республиканың улус ажыл-агыйының бүгү адырларын идегелдиг санаалга техниказы-биле хандырар болгаш ооң ажыктыг чоруун дыка улгаттырар арганы бээрин ЧССР-ниң электротехниктиг үлетпүрүнүң министриниң оралакчызы К. Хорват СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. Бо талазы-биле ылангыя Совет Эвилели-биле харылзаа дыка сырый боор турарын ол айыткан. Чүгле амгы беш чылдың иштинде безин Чехословакия совет бүдүрүлгениң улуг-улуг 75 электроннуг санаалга машиналары алыр.

БҮГҮ-УЛУСЧУ ВОСКРЕСНИК

ГАВАНА. Кубага Улуг Октябрьның 65 чылынга болгаш ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чылынга тураскааткан бүгү-улусчу воскресник боор эрткен.

Ажылчы чоннарның профэвилелдериниң кыйгырганы ёзугаар эки тураның күш-ажылчы хүнүнге Хосталга ортулуунуң бүгү назы-харның болгаш профессияларының ийи миллион хире чурттакчылары киришкен. Эртен дан бажындан эгелээш-ле, заводтарга болгаш фабрикаларга, тудугларга болгаш порттарга ажыл-иш хайнышкынныг-биле эгелээн. Хоорайларның муң-муң чурттакчылары чылыг чер үнүштерин ажаап алыры-биле үнүпкеннер. Чигир хыргызыжының эгелээр деп турар ажаап алышкынынга белеткел ажылдарын доозарынга ол хүн база чугула салышкын кылдынган.

Амгы воскресник — революстуг Кубаның төөгүзүнде эң-не массалыг болган. Ол куба болгаш совет улустарның бузулбас найыралының көргүзүү боор, ийи чурттуң коммунистиг партияларының болгаш ажылчы чоннарының сырый каттыжышкынының бадыткаан.

Кубаның профэвилелдер төвүнүң шиитпири ёзугаар воскресникке ажылдап алган акша-хөреңгини империализмниң агрессчи чимээнишкиннеринден социалистиг төрээн чуртту серемчилелдиг-биле камгалап турар улусчу ополчениениң иезектериниң девискээрлер аайы-биле иезектериниң фондузунче шилчиткен.

* * *

Чигир хыргызыжын ажаап ап, болбаазырадып эгелээринге — сафрага чедир каш-ла хонук арткан.

Хыргызыш кезикчилериниң — мачетероларның бригадаларының четчелээри дооступ турар, комбайннарны болгаш ажаап алышкынның өске-даа кедээ ажыл-агый техниказын шуут белениин шугумунда тургускан. Чигир заводтарында баш удур септелге ажылдары болгаш дериг-херекселдерин шенеп ажылдадыры дооступ турар. Кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының чоокта чаа найысылалга болган национал чөвүлел хуралынга бо чылдың сафразын эң-не шалыпкан болгаш чедириг чокка, шынарлыг эртирерииниң чугулазын онзалап демдеглээн. Ол сорулганы чедип алырының аргаларының бирээзи болза чер-ле болганынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш шынарын бедидери, ол ышкаш Кубаның даштыкыдан алыр ужурга таваржып турары нефть продуктуларын камнаары дээш демисел болурун чөвүлел хуралдың киржикчилери демдеглээн. Бо талазы-биле чигир свеклазын болбаазырадып, кылганындан үнер артыкчылар-биле заводтарны ажылладырынче шилчидери улуг рольдуг болурун эрткен чылдың ажаап алышкыны көргүскен.

КЫСКА ХУУСААДА

СОФИЯ. Софияның «Средец» деп аграр-үлетпүр комплекизиниң кооператорлары чурт иштинге бир-ле дугаарында күзүн чажар тараа культураларын чаштырып доозупканнар. Ажылды эки организастааны, кедээ ажыл-агый машиналарын ол ажылга эки белеткээнииниң, совет кедээ ажыл-агый машиналарын калбаа-биле ажыглаанының түңнелинде чаштырылга эң кыска хуусаада доозулган. Бо чылдың күскү чаштырылга кампаниязының онзагай чүүлү — механизаторлардан негелдени бедиткени болур. Тараа чаштынган участок бүрүзүн-не ажылдың шынарын хынаар тускай комиссия хүлээп ап турган. Чеди муң гектарга күзүн чажып, таарыр тараа ээлээн шелде кызыл-тастың бедик продуктулуг сорттарын тараан.

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЗИ

УЛАН-БАТОР. Совет күрүнениң 60 чыл юбилейинге аллар болдурган социалистиг чарыш Моолда улам-на калбарган болгаш ооң мурнакчыларының бирээзи Шарынголдуң ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылы аттыг хөмүр-даш карьериниң коллективи боор турар. Моол Арат Республиканың сөөлгү талазында ол хөмүр-даш үлетпүрүнүң шахтерлары эрткен октябрь айда пландан ажыр 30 муң ажыг тонна хөмүр-дашты каскаш, чер казар ажылдың графигин мурнап чорупп турар. Шарынголчуларның чедиишкиннеринде совет специалистерниң киирген үлүү база бар. Олар моол дагжыларның чаа техниканы өөренип алырынга, мурнакчы дуржулганы нептередиринге дузалап турарлар.

СЕМИНАРНЫҢ КЫЛГАН ТҮҢНЕЛИ

ХАНОЙ. Вьетнам-совет найыралдың тудугларында Вьетнамның Коммунистиг партиязының болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының эге организацияларының янзы-бүрү хевирлиг кады ажылдажылгазы экономиктиг кады ажылдажылганың ажыктыг чоруун бедидеринге, вьетнам болгаш совет улустарның аразында найыралды улам быжыглаарынга идегелдиг боор турар. ВКП-ниң болгаш СЭКП-ниң эге организацияларының секретарьларының ацаа болган семинарынга Вьетнамның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң организастыг килдизи ындыг түңнелди үндүрген.

Мурнуу-Чөөн Азияда эң-не улуг дээн Хоабинь деп суг белдириниң, Вьетнамда эң улуг Фалай дээр чылыг-биле ажылдаар электр станциязының, Кызыл хемниң кежилдир Тханглонг деп чаа көвүргүнүң, Ханойда Культура ордузунуң болгаш өске-даа тудугларның шөлдеринде ажылдап турар вьетнам коллективтериниң болгаш совет специалистер бөлүктериниң партийжи удуртукчулары ол семинарга чуве чугаалааннар. Олар социалистиг чарышты кады канчаар организастап турарының, ажылдарны чогуур хуусааларында, шынарлыг кылдыр күүседиришниң дуржулгазын база солушканнар.

СОРУЛГАЛАР БОЛГАШ ЧЕДИИШКИННЕР

БУДАПЕШТ. Венгрияның үлетпүр кооперативтери үргүлдер ойнаарактарындан эгелээш, харылзаазының болбаазырангай дериг-херекселдеринге чедир кылып үндүрүп турар. Чуртка ниитизи-биле 400 чедир санаттынып турар ындыг улуг эвес бүдүрүлге черлеси чурттуң индустриязының чарылбас кезээ боор турар. Олар улуг-улуг заводтарга кылыры ажылы чок чүүлдерни кылыр сорулганы боттарының мурнунда салгаш ажылдап турар.

Чоннга калбаа-биле херегжеттинип турар барааннар-биле хандырарын экижидеринге Венгрияның үлетпүр кооператорлары боттуг черни ээлеп турар. Кооперативтерниң кылып үндүрүп турар хөй эвес хемчээлдиг продукциязы негелдениң аайы-биле дүрген өскерлир аргалыг боор турар. Чогум-на ындыг кооперативтерниң бирээзинге «кууйлгаазынныг кубикти» кылып үндүрген соонда, ол бүгү делегейге сонуургалды болдуруп, калбарган.

Сөөлгү он чылдың иштинде кылып чорудуп бүдүрүлге чаартылгаларының түңнелинде үлетпүр кооперативтери Венгрияның даштыкыже барааннарын үндүрериниң көвүдээринге салыышкынны улгаттырган. Амгы үеде үлетпүр кооперациязының продукциязының бүгү хемчээлиниң 25 хуузу даштыкыже үнүп турар апарган.

(СЭТА).

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израиль Ливанны дужуп бээриинче албадаар дээш ливан эрге-чагыргаларга шериг-политиктиг ыйыдыышкынны күштелдирерин үргүлчүлеп турар. Ону чедип алыр дээш Израиль чурттуң аңгы-аңгы районнарынга дүшкүүрлүг байдалды улам калбартырып оралдажып турар. Оон көөп турар медээлерни ёзугаар алырга, ноябрь он беште израильдер Ливанга тайбыңны камгалаар талазы-биле араб чурттар аразының күштеринде кирип турар сирия шериглер-биле чепсектиг сегиржип алышкынны өскүдүп, оларның турушкарын чаа үгер-боолар-биле адып турганнар. Сирия харыы от ажыдыпкан. Үгер-боолар-биле кадыг-дошкуун удаа-дараа аткылажышкынның элээн каш шак иштинде үргүлчүлээн.

Даглыг Ливанның Алей болгаш Шуф районнарынга эжелекчилер барымы христиан «ливан фронтузу» боо-чепсектиг бөлүктери-биле ук черни друз чонунуң аразынга мөгдел-ашкынның калбартыр сорулга-биле эжелекчилер бүгү талазы-биле оралдажып турар.

Интервентилерниң куткуушкунну-биле ноябрь он беште ол районнуң элээн каш чурттакчылыг черлеринге кадыг-дошкуун мөгдел-ашкыннар боор, оларның түңнелинде өлген болгаш балыгланган кижилер бар болган. Оон-биле кады израиль эжелекчилер Алейде болгаш Шуфта боттарының шериглерин улам көвүдеткен. Оон көөп турар медээлерни ёзугаар алырга, ол районнарже 52 куяктыг шериг техниказын, оларның-биле кады он ийи аар танкыларны киирген. Ноябрь он беште израильдер ливан найысылалдың мурнуу талазынче база катап шурууп кирген. Олар мында Хальде-Узаи аразының чурттуң мурнуу талазынче чоруткан автоорукта хыналда черин тургускан.

Израиль чуртту ийи чарарын чедип алыр сорулга-биле Ливанда айыылдыг байдалды өжегээр тургузуп турарын ол черниң политиктиг хайгааракчылары демдеглеп турар.

Ону израиль солуннар безин мининн бижиир ужурга таваржып турар. «Гаарец» солуннуң дыңнадып турары ёзугаар алырга, Тель-Авив ол бот догуннаашкынныг араб күрүнени ийи чарарының төлевилелин белеткеп алган. Солуннуң бижип турары-биле алырга, сионистерниң «Хаддадтың альтернатива» деп аттыг планында Тель-Авивке саттынган шивишкик, мурнуу-ливан сепаратистерниң баштыңы Хаддадтың чагыргазында девискээрни дыка калбартыр көрген. Бегинниң кабинединиң экстремистериниң бодап турары-биле алыр болза, ындыг чаа «күрүне» ливан-израиль кызыгаардан эгелээш, чурттуң төп областарынга чедир чаптылып чоруткан турар ужурлуг. Ооң-биле кады Израиль ацаа болуунуң шериин доктаамал тургузар деп турар. Өскээр чугаалаарга, чугаа болза, Тель-Авивтиң Мурнуу Ливанның бүгү девискээрин эжелээр дугайында бодап турар-дыр. Ооң өске бир «бичии күрүнени» сионистиг удуртукчулар чурттуң соңгу талазынга болгаш Бекаа шынаазынга тургускаш, төп ливан эрге-чагыргазының холунга чүгле Бейрутту болгаш даглыг Ливан районнарын арттырып бээрин күзеп турарлар.

«Шынга» харыылар

ХЫНАЛДА СООНДА

Балгазынның № 2 училищениң директору В. Г. Манеев ажылга шуут келбейн баргылаар. Коллективиниң кежигүннеринге болгаш сургуулдарга каржы, хажагай. Ооң уламындан тускай эртемниг мастерлер, кижизидикчи башкылар ажылындан үнүп чоруткан. Ынчангаш черле ниитизи-биле удуртулга кошкааның дугайын хомудап бижээн кедээ бижикчиниң чагаазын редакция алган. Республиканың профтехөөредилгелер эргелелиниң начальниги Я. В. Сарбааның болгаш СЭКП Тандцы райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи К. Енаукттуң дыңнатканы болза, чагаада айыттынган фактыларны сайгарып көргеш, профтехөөредилгелер эргелелиниң коллегиязының шиитпирин ёзугаар В. Г. Манеевти ажылын кошкатканы дээш албан хүлээлгезинден хостаан.

1980-81 өөредилге чылында кежээки школага кичээл эртирбейн, шалың ап турган Б. Н. Мөңге, В. Г. Манеев, С. Г. Манеева, С. И. Кызыл-оол оларның алган акшазын бүрүнү-биле төлеттирип, күрүне бюджединге киирген. Он класс доосказ дээш тывыскан аттестаттарны хавыргаш, күш чок деп санааш, уазыткаан. Бо кижилерни шыңгыы хемчег ап сайгарып көрген.

Өвүрнүң Хандагайтыда самолёт хонар чериниң девискээринде пассажирлер хүлээп алыр бажың хөй кезиинде шоочалыг турар. Бо чорук пассажирлер аргыжылгазынга таарымча чок байдалды болдурган.

Чагаада айыттынган фактыларның чамдыызы шын болган. Хандагайты аэропортунуң начальниги Х. Ч. Ховалыг шөлээге турган. Ооң орнунга ажылдап турган Александр Ооржак ол черинге доктаамал келбейн турганы шын. Аэропорт начальниги Х. Ч. Ховалыгның ажылдап турган үезинде рация өрээлин хаап каапкаш чоруй баарын, пассажирлерге ээлдек-эвилең эвезин райкүүскомга чугаалажып, сагындырган. Ол дугайын Өвүр райкүүскомунуң даргазының оралакчызы Ч. Шулуу-Маадыр дыңнаткан.

* * *

Хандагайты столовааазының чеминиң ассортиментизи чегей, чемненикчилер олурар сандайлар, столдар чедишпес, шай ижер чүгле дөрт стакан бар деп хомудап бижээн чагааны редакция алган. Олла чагааны истеп, хынаары-биле улус депутаттарының Өвүр райкүүскомунуң даргазынче чоруткан.

Улус депутаттарының Өвүр райкүүскомунуң даргазының оралакчызы Ч. Шулуу-Маадырның бисче харыылааны болза, чагааны хынап, сайгарып көөрге, чамдык фактылар шын болуп илереттинген. Ынчангаш райпо баштаар чери даразында хемчеглерни алган: бирээде, столовааның шопулак, сероо, стаканнарын бүрүн четчелээн, ийиде, аъш-чемниң ассортиментизин мурнунда турганынга бодаарга, экижиткен. Стол, сандайларны чаартыр хемчеглерни ап турар. Аъш-чемниң менюзун доктаамал тургузарын холга алган. Столовая эргелекчизин эмчиде чыдарын барымдаалааш, түр када тускай кижини тургускан.

ЧЕДИИШКИННЕР

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Национал Хосталганың Фарабундо Марти аттыг фронтузунуң дайынчылары америк чалча ёзу-чурумнуң беш муң солдаттарының болгаш офицерлериниң атаказын ойтур шаапкаш, Чалатенанго департаментиниң соңгу талазында делгем районну, ол ышкаш Хикаро болгаш Лас-Вуэльтас дээр стратегия талазы-биле чугула чурттакчылыг черлерни боттарының холунда тутпушаан турарлар. Морасан департаментиге тура халыкчыларның чепсектиг күштери бир ай ажыг үениң иштинде Перкин, Торола болгаш Сан-Фернандо дээр улуг чурттакчылыг черлерни, ол ышкаш оларже кирген оруктарны контрольдап турар. Патриоттарны оларның контрольдап турар девискээрлеринден шаажылакчыларның үндүр шавар дээн оралдажышкыннарының чедимче чок боор турарының дугайында дыңнадыглар ол ышкаш Сан-Висенте болгаш Усулутан деп департаментилерден база кээп турар.

ИРАН-ИРАК ФРОНТУДА

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Иранның Чепсектиг Күштериниң каттышкан штавының болгаш «Ислам революцияның камгалакчыларының» корпузунуң төп штавының иран найысылалда парлаттынган ээлчеглиг медээзинде ноябрь он бештиң дүнезинде Багдадтың чөөн талазында бир чүс километр черде кызыгаар хоорай Мандалиже шериг объектилерин узуткаар сорулга-биле тускай иран кезектерни чоруткан. Ынчангаш иран шериглер ол районда шаап халдаашкынны эгелээч болгаш дайзынга улуг когаралды таваржтырган, ылангыя ирак шериглерниң бригадаларының бирээзиниң хуу составының чартыктан хөй кезиин чок кылган деп ол дыңнадыгда чугаалап турар.

БАГДАД. (СЭТА). Ирак шериг төлээлекчизи фронтунуң төп кезээнде Мандали хоорайның районунда иран армияның эгелээн шаап халдаашкынының дугайын дыңнаткан. Олар ирак күрүне кызыгаарын эртерин оралдашкан деп ында айыткан. Ол дыңнадыгда оларның шаап халдаашкынын ойтур шаап, доктаатканын демдеглээн. Дайзын шериглерин өлүртүп болгаш балыгладып, улуг когаралга таварышкан, дыка хөй иран шериглерни тудуп, шериг техниказын хуваап алган.

Ирак шериглер ноябрь он бештиң эртенинде Мейган можунуң районунга иран шериглерниң эгелээн шаап халдаашкынын ойтур шапкаш, оларның дириг күжүнге база техниказынга улуг когаралды таварыштырганын дыңнадыгда чугаалап турар.

Ангола Улус Республиканы эге болгаш ортумак школаларда бо чылын үш миллион ажыг школачылар өөренип турар. Ангола хамаарышпас чорукту 1974 чылда чаалап алырының бүдүүзүнде турганындан дөрт катап хөй сургуулдар болгаш студентилер чурттуң өөредилге черлеринде амгы үеде эртем-билигни чедип ап турар. Чаа өөредилге программаларын ажылдап кылыр талазы-биле улуг ажыл эгелээн. Патриотизмниң, интернационализмниң, күш-ажылдың хүндүлээриниң ёзузунга аныяк салганчыларны кижизидеринче улуг кичээнгейни угландырып турар.

ЧУРУКТА: чурттуң найысылалы Луанда хоорайның школаларының бирээзинде кичээлдер үезинде.

СЭТА-ның фотохроникасы.

«Эргим редакция!

Сес классты доосканш, малчыннап эгеледивис. Ырт болгаш хураган кадарып чордувус. Арга-дуржулгавыс чок-даа болза, даргаларывыс «дузалажыптар бис, кыштаацарны септежип бээр бис» дээрге, ацаа бүзүрээш, төрүүр хой хүлээп алдывыс. Кыштагга көжүп кээривиске, хамык чүве белен эвес болду.

Бажыңывысты боттарывыс септеп, соңгаларны шилдеп, суурдан чугай тыпкаш, чугайлап алдывыс. Ам кажаалар шуут септеттинмээн. Хураган кажаазында печка чок, сакманчылар бажыңында печкалар үрелик. Бригадир Тамара Чамзынан-даа, салбыр эргелекчизи Байкара Умадан-даа дуза дилеп чададывыс».

Чагааның изи-биле

БЕЛЕН ЭВЕС

Мындыг чагаа «Кызыл тараачын» совхозтуң Ээрбек салбырында комсомолчу хойжулар Роза болгаш Чараш-оол Оюннардан келген. Күш-ажылчы амыдыралын чаа эгелеп чоруур бо малчыннарның кыштаа каракка чаржынчыг. Септеп алган бажыңы безин дозулаттынмаан, соңга караан бузундулар эптеп тургаш, шилдээн. Бир соңгазының даштыкы кады чок.

— Будукту таныыр улуузуска чагаан улус бис. Чугай база чагыдывыс, ам база катап чугайлаар бис — деп, Роза бажыңның шимчи тогунга эпчоксунуп ор. — Материал-ла тыптыр болза, хамык септелгени ийилээ-не кылып алтар бис. Даргаларывыстан дилеп-даа негеп-даа чадаштывыс. Ам суг безин чок ор бис. Доскаар дүвүнге дош чыткан, ону буза шаап шай хайындырдывыс. Хойлар суксааш, маңнажыр чүве-дир, доктаавас.

Кыштагда хойга бээр суг чылыдар-даа, бажынга оттулар-даа хөмүр-даш дужуртунмээн болду. Бажың чанында чыып каан талды Чараш-оол боду Улуг-Хем кыдыы кирип, ырактан арыгдан сөөртүп алган. Кажаа чаны-биле электри шугуму эрткен-даа болза, бо коданче чырык кииртинмээн. Аныяк өг-бүле боду мотоорлуг болгаш, оон-биле бажыңын чырыдып, телевизор көрүп орар. Оларда дагаа база бар. Оларның кежээзи, ажылгыры кижиге дораан-на билдине бээр болду.

— Хураган кажаазының көржеңин ийи катап коптардывыс — деп, Чараш-оол чугаалады. — Баштай бир каъдын, оон соонда адаккы каъдын. Кадып калган көржеңге демир-хүүрек дывынмас, кижи күш четпес, коптарттынмас боор-дур.

Сакманчылар бажыңының печкалары үрелик, соңгаларының рамалары сыныр калгылаан. Бажың иштин боктуг, эрттенип турган-даа чер бар. Эжиктери хагдынмас. Хой кажаазының ханалары дылык — «үттүг таар». Ону сыскып малгаштаар дээрге, материал-даа чок, малгаш хоюдар суг-даа тывылбас. А хүннер эртип турар. Соок дүжерге, кажаага малгаш чыпшынар эвес.

Сери дээвиириниң шиферлери бустугулап калгылаан. Чадагай-даа, мүнгаш-даа кажааларда өрээлдер чок. Хойга суг кудуп бээр савазы база чедишпес, ынчангаш хойлар сыымарлажып, баскылажып туруп бээр.

Кыштаг чаа, ийи чыл улаштыр төрүвес хой кыштаан. Ооң уламындан хой төрүдеринге, чаш хураган ажаарынга таарымчалыг байдал тургустунмаан. Кажаалар караңгы, соңгалары бичии, фонарьлар, чунар-демирлер, сакманчылар өрээлдериниң стол, сандайлары чок. Бо коданче салбыр эргелээр чер болгаш, тускай эртемниглер кичээнгейни улгаттырар ужурлуг. Чүге дээрге кыштаг — чаа, төрүүр хой—дуңгуш, кадарчылары — төрүүр хойда бир-ле дугаар кирген.

Ээрбектиң хойжуларында кышка белен эвес кыштаг чаңгыс бо эвес. Моңгуш Саңчайның кажаазы база ойбакдыдык. Кажааның оргадары ыргайып бады келген, хойжу боду адаандан адагаштар-биле үстүрүп алган. Кыжын хар чааш, дээвиир аартап келгенде, ол адагаштарны хой ужур өгенилтер база магатчок.

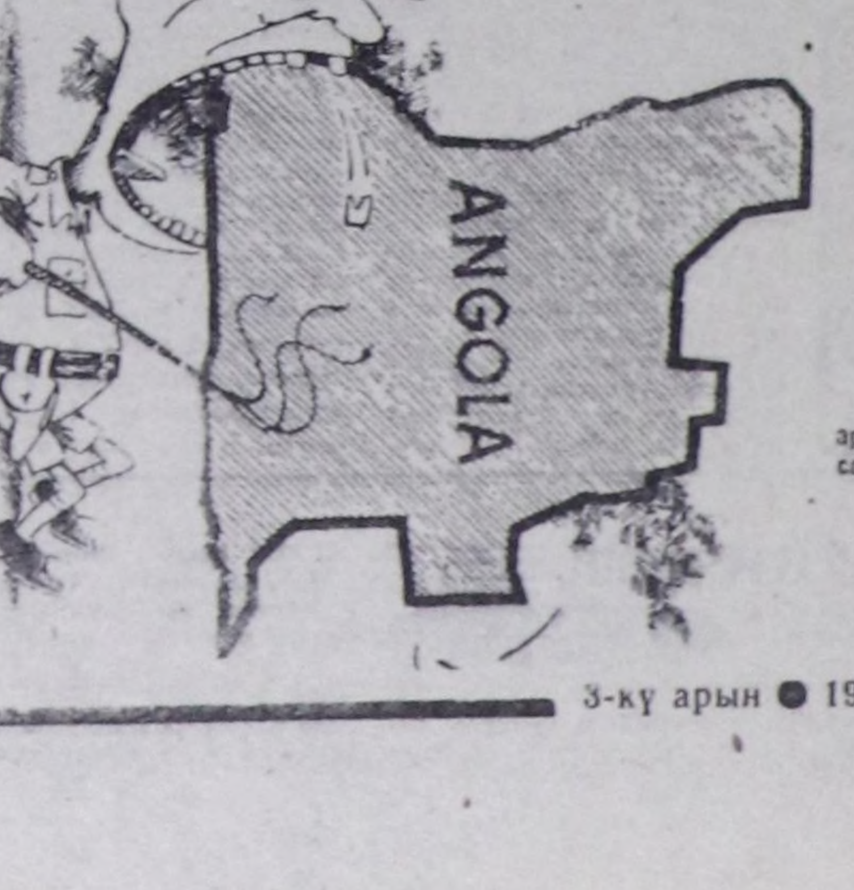
Бо кыштагда хураган кажаазы бичии, хураган чүс чедерег-ле, хойлар аразынче киирер ужурга таваржыр. А хой декабрьда төрүүр. Ындыг турбуже сакманчылар бажыңы белен эвес. Электри шугуму эрткен чылын үрелген олчаан чырык чок. Суг сөөртүр машина сес хондур келбээн. Хөмүр-даш база дужуртунмээн.

Ээрбекке 21,5 муң хой кыштаар. Оларның 46 кыштааның чүгле ийизинге баарывыска байдал мындыг болду. Салбыр эргелекчизи Ума Доспайовичиниң чугаазындан алырга, шагжа, оңгача чедишпес, кажаа өрээлдээр материалдар, туүйбу чок. Хөмүр-даш 11-ле кодаңда дүшкен, бир кодаңга ийи машина көмүр-даш херек. Сигениң 20-ле хүүзү кыштагларда чедиртинген. Кыштаг саңынга 3 машина сиген херек. Шупту ийи чүс ажыг рейс! Чүгле хөмүр-даш биле сиген сөөртүрүнге салбырның машиналарын дөгерезин тургузуптар болза, бо чылын ол ажылды төндүрүп шыдавас. Ындыг турбуже совхозтуң директору Дмитрий Дмитриевич Сирота салбырга транспорт бербейн турар. Кыштагже аалдар көжүреринге дөрт машинаны салбыр эргелекчизи чүгле СЭКП райкомун болгаш райкүүском дамчыштыр алыр ужурга таварышкан. А сөөртүр чүък чүгле хөмүр-даш биле сиген эвес-ле болгай. Туүйбу болгаш дилиг материалдары чок болуп турарындан кыштаг септелгези доозулбайн турар. Амдаа беш кыштагның улуг септелгези кылдынмаан. Суг сөөртүр ийи машина 46 кодаңга четтиклейн турар.

К. ЧООДУ.

ЧАЙГЫЛЫШ ЧОК

ПАНАМА. (СЭТА). Шаанда О. Торрихостуң эгелээни социал-экономиктиг чаартылгалардан Панаманың ажылчы чоннары ойталавас. Чурттуң эң улуг профэвилел организацияларының кыйгырыын ёзугаар Панама хоорайда парламент бажыңының чанынга болган хөй муң кижи киришкен чыскаалдың киржикчилери ол дугайында медеглээннер. Реаксылыг идегетерниң күш-ажыл дугайында хоойлуга болгаш чурттала черлерин хелеилээр дугайында дүрүмге эдилгелерни эрге-чагыргаларның кылырынче албадаар дээш оралдажышкынарын чыскаалчылар шиитпирлиг-биле буруу шапканнар.

⊙

Вашингтон администрациязының бүдүү чүүлдүгзүнүүшкүнү-биле Преторияның расисчи ёзу-чурумы Ангола Улус Республиканы удур чарлаваан дайынын чорудуп турар. Африка диптке сеек-язы ылгай көөр чоруктуң когуп үзе узуткаар дээш маадырлыг демиселди Ангола чорудуп турар.

(Солундан).

ЧУРУКТА: маңгысталчан араатан. ГДР-ниң «Хорпцоэт» солуундан алган чурук.

СЭТА-ның фотохроникасы.

⊙

Янзы-бүрү медээлер

СОЛУН КЕЖЭЭ

Эрзин суурнуң Культура бажыңынга хоочуннарның дайынчы, күш-ажылчы, революсчу чаңчылдарынга тураскааткан кежээ болуп эрткен.

Районнуң комсомолчулары болгаш аныяктары СЭКП-ниң XXVI съездиниң база ВЛКСМ-ниң XIX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле улам шалыпкын, тудунгур ажылдап турарлар. Кежээниң аалчызы, 30 чылдарның комсомолчузу, партия, совет ажылдакчы, ам персоналдыг пенсионер Сергей Самбыраавич Чымба кежээге киришкен, ол үениң комсомолчу ажыл-херектериниң дугайында, комсомол шимчээшкининиң дугайында амгы үе-биле холбап чугаалааны аныяктар улуг сонуургал-биле дыңнаан.

ВЛКСМ-ниң XIX съездизиниң делегады, «Нарын» совхозтуң аныяк хойжузу Людмила Банчык, ленинчи комсомолдуң лауреады Антонина Баянова, мурнакчы комсомолчулар Сергей Данчат, Наталья Көкей, Чечек Ооржак, Лариса Ижи, Андрей Бады болгаш өске-даа комсомолчулар моон-даа соңгаар ийи дакпыр күжениишкинниг ажылдап, ССРЭ-ниң 60 чыл оюн күш-ажылчы белектерлиг уткуурун, өскелерге боттарының үлегер-чижээн көргүзерин хүлээнгеннер.

Шеригже келдирткен оолдарның шеригже үделгези база болган. Төрээн чуртунуң мурнунга боттарының ыдыктыг хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, дайынчы херектерге эң идепкейлиг киржип, дайынчы болгаш политиктиг өөредилгениң тергииннери болурун кежээге сөс ап чуве чугаалааннар күзеп турганнар. Шеригже келдирткен өөрүнүң мурнундан Дмитрий Лопсан кезээде мурнуку одуругга туржуп, шеригниң техниказын эки шингээдип ап турган, хүлээлгезин эки күүсеткеш кээрин хүлээнген.

Д. ДАМБА-ХУУРАК.

НЕ-ХЕРЭЭЖЕННЕРГЕ

Минскиниң соодукчулар заводунуң профэвилел комитеди не-херээженнерге дузалаарының комплекстиг программазын ажылдап кылган.

Ында чаштарны школа назы четпээн уруглар албан черлеринге тургузарының айтырыы чогумчалыг шиитпирлеттинген. Чайгы дыштаныылгаларда шупту чаштар заводтуң пионер лагерьлеринге дыштанып турарлар. Чамдык кадыы кошкактарын санаторий-профилакторийлерже чорудар. Өг-бүлези-биле анаа дыштанып турарларның саны база хөй. Чыл дургузунда олче профэвилел комитеди 1500 путёвканы берип келген.

Келир үениң нелери база онза хайгааралда. Оларга тускай кабинеттерни дерээн, гигиена өөрээлин ажыткан. Божуур херээженнерни чиик ажылче шилчидер. Оларның шалыңы ынчан хевээр артар.

(СЭТА-ның корр.).
Минск.

АМЫДЫРАЛДЫ КӨРГҮСКЕН

Күрүнениң каттышкан Владимир-Суздаль музейиниң делгелге залдарында улустуң эдилелдериниң талазы-биле чурукчу болгаш чыыкчы И. С. Куликов дугайында делгелге ажыттынган. И. С. Куликов уран чурулга талазы-биле академик кижи.

Делгелгеде көргүскен хеп-сын аймаа, эдилелдер хөй янзы. Өң-баазын сарафаннар, алдын каасталгалыг бөрттер, салбактыг кайгамчык улуг аржыылдар дээш түңү чок дээр. Ол-ла эдилелдерниң аразында янзы-бүрү аптаралар база бар. Аъш-чем кылырынга хереглээр калбак ыяштар база хөй. Ол-ла делгелгеде чурукчунуң ажылдары база делгеттинген. Ылангыя «Кышкы кежээ», «Авазының портреди» дээш өске-даа ажылдар улуг үнелелди ап турарлар.

Эрги эдилелдерни ам көөрге бир янзы онзагай болуп турар болгаш делгелгеге келген кижилерниң улуг сонуургалын чаалап ап турар.

Владимир хоорай.

ЧЕЛЯБИНСК ОБЛАСТЬ. Красноармейск районнуң Миассы суурда бо чылын мындыг дуржулганы кылып турар: «нулевой» дээр үш класста алды харлыг 75 уругну өөредип турар. Оларның дуржулгалыг башкыларның удуртулгазы-биле арифметикага, грамматикага, орус дылга, күш-ажыл аргаларынга өөредип турар. Бичии чаштарның кичээлдери дыка солун эртип, оларны оюн-тоглаа, эки дыштаныылга, күш-культура-биле ээлчештирип турар.

ЧУРУКТА: педагог Мария Ивановна Сакулина «нулевой» класстың өөреникчилери-биле кичээл эрттирип тур.

Б. КЛИПИНИЦРЕНИҢ фотозу. СЭТА-ның фотохроникалы.

БҮЗҮРЕЛДИ ШЫНЗЫДАР БИС

Өскен-төрээн черим Хендергеде Жданов аттыг совхоз. Совхозувустуң экономиказы быжыгып, ажыл-агыйы чылдың-на сайзырап олурарынга кижи сеткили чоргаарланыр. Улуг Октябрьның 65 чыл оюнуң байырлалының бүдүүзүнде бистиң совхоз күрүнеге эът, дүк, сүт садарының чыл пландарын ажыр күүсеткен база мал кыштаглаашкынынга белеткелди кол-дуунда доосхан. Аалывыстан ыракка өөренип турганда, ындыг медээ дыңнаары бистерге өөрүнчүг болган. Совхозтуң дирекциязы, партком аныяк өскенни кижизидеринге эвээш эвес сагыш салып турар. Мен бодум Кызылдың кодээ ажыл-агый техникумунда өөренип турар мен.

Москваның, Иркутскиниң, Красноярскиниң, Кызылдың тускай ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринде совхозтуң күсели-биле шупту 15 кижи өөренип турар бис. Бо дээрге Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң сагыш салыышкынының ачызы-дыр. Ындыг сагыш салыышкынны дээш өөрүп четтирииишкинниң сестерин илередикседим. Анаа харыы кылдыр эки өөренири, быжыг билигни чедип алыры дээш кызары бистерден, студентилерден негеттинер.

Эрткен чайын дыштаныылга үезинде совхозувуска чедип келгеш ажылдап чайладывыс. Москвада өөренип турар Ю. Оруспай 20 тонна сигенни, Кызылда автоорук техникумунда Д. Дамба 8 тонна сигенни, Б. Бегзи-Хуурак 12 тонна сигенни кескеш, совхозка дужааганнар. Мен бодум хуумда совхозтуң агроному Ф. А. Кочук-Карага дузалажып, өөренип турар эртемим аайы-биле ховуга ажылдадым.

Совхозта ВЛКСМ комитеди аныяктарга дыштаныылга кежээзин солун кылдыр организастаан. Ынчан спортчу маргылдааларны база эрттирдивис.

Бистиң Жданов аттыг совхозта спорт ажылы багай эвес тургустунган. Спортчу секциялар доктаамал ажылдап турар. Дыштаныылгада, хостуг шактарывыста ук секцияларга киржип турар бис, ынчангаш бистиң совхозтуң аныяктарында чалгаараар чай чок. Совхозтуң удуртукчулары, партком секретары К. В. Төгүс-оол, кодээ Совет күүскомунуң даргазы Е. Д. Агыы олар спорт ажылынче доктаамал кичээнгейни салып келген.

А бистер, аныяктар өөренип турар черлеривисте база спортчу мергежилиивисти бедидип, секцияларда өөренип турар бис. Чижээ, Москваның Тимирязев аттыг кодээ ажыл-агый академиязында Ю. Оруспай дзю-до хурешке, Иркутскиниң культура институдунда Ф. Кендеп-оол хаактаарынга база ол хоорайда Б. Бегзи-Хуурак тыва хүрешке ук өөредилге черлериниң шилиндек командаларында киржип турарлар.

Бисти өөредип чоруткан төрээн совхозувустуң бүзүрелин шынзыдар дээш улам-на кызып өөренир бис.

Р. МОНГУЛ-ООЛ.
Кызылдың кодээ ажыл-агый техникумунуң сургуулу.

УЛУГ АРТТЫ АШКАНЫ ДЕГ

Ол-ла үеде «Совет Тыва» колхоз тургустунуп, анаа Кызыл чоогунда Көк-Тей сумузунуң, Ойдумнуң, Суг-Бажының араттары каттыжып киргилээн. Көк-тейжилер боттарының баштайгы каттыжыышкын хуралынга партия райкомунуң бюро кежигүнү турган, боттарының чаңгыс чер-чурттуу Томбаалан бистерни чалаан.

Аңаа чеде бээривиске, чер шалалыг, делгем чавыт бир бажыңга өг-бүлелерниң эр ээлери чыглып келген. Оларның аразында чүгле чаңгыс херээжен — үжен чылдар үезинде чазак кежигүнү-даа чораан Татьяна Сат бар болган. Ол ам-даа «Совет Тыва» совхозта чурттавышаан.

Кажан чыылганнар кодээ ажыл-агый артелиниң Уставын бадылаарда хууда малды чежени арттырар талазы-биле дыка маргышпааннар. Колхозка ынчан киргеннерниң иштинде элээн хөй малдыглар, шуут ядыы-даа кижилер-даа бар турганнар. А колхозтуң төвүн каяа тургузуп алыр дугайын чугаалажып тура, чыылганнар элээн маргышканнар. Суурну шапкын суглуг Каа-Хемниң эриинде белик эл кырынга тутса чүл деп саналды Бюрюлбаа киирген:

—Бистиң колхозувусту чүгле Каа-Хем районнуң суурларындан эвес, харын найысылал Кызылдан ынай-бээр эрткен кижилер магадап көөр кылдыр, шак-ла анаа тутса эки боор — дээн.

— Шаанда салчактар хүрээзи турган чер ышкажыл ол. Хүрээ орнунга колхоз сууру тургузар деп чүзүл? А картошка, огурецти кала, канчап өстүрерил? Ол шөлдү сай дуглаан чер-ле болгай. Огород суггарар сугга аргамчы-биле-даа четпес силер —деп, Мөндүргениң бодамчалыг үнү дыңналган.

— Шын-дыр, эштер! — деп, ону Татьяна Сат деткээн. Ынап-ла маңаа, Суг-Бажынга боттарывыстың огородтарывыска чүү хөө, ногаа тарып өстүрүп келдивис. Колхозтажып алгаш кижи бүрүзү анаа үлүүн киирерлер.

Чыылганнар Суг-Бажынга колхоз төвү тургузар деп саналды деткээн. Ынчалза-даа бадылаар үеде олар ийи саналды кайызын-даа хүлээп алыр мындыг болганнар. Ол-ла чылын ийи кезек черге колхоз суурунуң тудуу-даа эгелей берген. Оларның аразы ийи-үш-ле километр турган. Сөөлүнде барып Мөндүргениң саналын шупту деткип, бедик эл кырынга тудуп эгелээн.

КЫЗЫЛ районнуң араттарының амыдыралында тооргулуг болуушкун— массалыг коллективизация үезинде Чедерниң делгем ховузунга эң-не улуг колхоз тургустунган. Ону Кур-Чер суур төптүг «Тиилелге» колхоз деп адааннар. Бижик-билиглиг, ажыл-агыйжы кашпагай кижи боорга суму даргазы Сүлдүм-оолду колхозтуң баштайгы даргазынга соңгуп алганнар.

Чедерниң ховуларынга ажыл-иш чаа ёзу-биле хайныккан. Баштайгы чылда-ла чаңгыс-даа трактор чок турган колхоз аъттарны, шарыларны, тевелерни ажыглап, күрүнеден үрезин талазы-биле улуг дузаны алгаш, Шамбалыг аксында кур черге үш чүс гектар кызыл-тасты тараан.

Баш бурунгаар маңаа чугаалап каалынар. Оп ажыг чыл эрткенде «Тиилелге» совхоз Чедерниң ховуларынга дөртен муң хире гектар тараа культураларын тарып, күрүне шыгжамырынче чээрби муң тонна чедир кызыл-тасты урган!

Районнуң араттарының амыдыралында колхозчу чаагай амыдыралды тургузарының ол улуг артын ажып эртеринге улуг бергелер-даа турган. Арга-дуржулганың чавызындан база чер болгаш мал ажылының перспективаларын ногуур деннелге өөрепип көрбейн организастаттынган чамдык артельдерни каш чылдар эрткен соонда улгаттыр каттыштырар ужурга таварышкан. Чижээ, үстүнде чугаалааным Биче-Баян-Колга тургустунган колхозту Сесерлиг сумузунуң төвүнде колхоз-биле каттыштырган турган.

Элегес-Аксынга «Бай-Булуң» деп колхоз турган. Анаа ол-ла Ээрбек сумузунуң араттарының чамдыызы, а ол ышкаш Таңды районнуң чамдык кижилери каттышканнар. Ол артельдиң партия организациязының секретары Тыртык-оол болгаш организакчы арга-мергежилдиг Ламасүү олар удуртуп турган. Баштайгы чылында-ла колхозчулар суггарылга бугазы каскаш, ооң суун Элегес хемден Бай-Булуңда улуг эвес ховуже агыскаш, тараа тарып эгелээннер. Амгы үеде ында туүйбу заводу бедип үнген. Ынчалза-даа тараа тарыыр чер дыка бичии болганындан бай-булуңчулар Таңды районнуң девискээринде Оңгар-Ховуга тараа культураларының чаагай дүжүдүн берген баштайгы дилиндектерни аңдарганнар.

Элегес-Аксы суур сөөлүнде барып колхоз төвү эвес, а дагжылар сууру апарган, а артельдиң ажыл-агыйы «Тиилелге» колхозка каттыжа берген чүве...

Тываның араттарының амыдыралында дөртен чылдарны сөөлзүредир эгелээн ол улуг чаартылгалар оларның амыдыралында уттундурбас улуг эргилде болуп, чаагай орукту ажыткан. Ол бүгүнүң дугайын амгы үеде ийи дакпыр орденниг Совет Тываның булуң бүрүзүнде ССРЭ-ниң 60 чыл оюнга уткуштур хайныккан тургузукчу ажыл-иштен көрүп, магадап чоруур бис.

М. ПАХОМОВ,
хоочун коммунист, персоналдыг пенсионер.

(Төнчүзү. Эгези № 265 «Шында»).

ШЫДЫРАА ОЛИМПИАДАЗЫНДА

ЛЮЦЕРН. Ноябрь 16. Шыдыраа олимпиадазының он дөртку оюнунда ССРЭ-ниң командазы (эр улус) ол маргылдааларга хуусаа бетинде тиилелгени чедип албышаан, Данияның командазын 2,5:1,5 санга удуп алган.

ССРЭ-ниң херээжен улустуң шыдыраага шилиндек командазы Бразилияның шилиндек командазын 2,5:0,5 санга тиилээн.

телевидение

НОЯБРЬ 18-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.45 — Эртенги гимнастика. 9.00 — «Күсалатопряха». Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң уругларның Улуг хорунуң киржилгези-биле музыкалыг дамчыдылга. 9.30 — «Шилдең даштан оваарымчалыг, болуңар!». Уран-чечен телефильм. (ГФР). 11.00 — Бүдүрүгге гимнастиказы. 11.30 — Телемедээлер. 11.35 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 —«Кодээ коммунистерниң ажыл-херектери». Документалдыг фильмнер: «Юстин Лучин-биле бир хүнде», «Чаагай хүн дээш» 15.10 — М. Равель. «Болеро». Новосибирскиниң үлегерлиг симфония оркестри күүседир. 15.30 — «Билир болгаш кылып бил». Школачыларга эртем-тайылбырлыг дамчыдылга. Дамчыдылганы — ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, Совет Эвилелиниң Маадыры В. Д. Зудов чорудар. 16.15 — «Шыдыраа школазы». Эгелеп чорууурлар клазы. Дамчыдылганы — спорт мастери Б. Шашин чорудар. 16.45 — Аныяктар адрестери. 17.45 — Миллионнарның ленинчи университеди. Кижиниң угаан-бодалы. Дамчыдылганы философия эртемнериниң доктору Е. А. Ануфриев чорудар. 18.15 — «Аңгы-аңгы өңнүг ырыжыктар». МАИ-ниң Культура ордузунуң уругларның хор студиязының концерти.

КЫЗЫЛДАН
18.30 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН
18.45—Бөгүн делегейде. 19.00 — Ракета шериглериниң болгаш үгер-боо хүнүнге, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчызы, стратегтиг ракета шериглериниң кол командылакчызы армия генералы В. Ф. Толубконуң чугаазы. 19.15 — Концерт. 19.30 — «...Күүселде үезинде өлүрткен». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Солдат мемуарлары». 5-ки фильм — «Машиналар эвес, а алдын». Документалдыг телефильм. 22.35 — Бөгүн делегейде. 22.50 — 23.40—Веваның И. Штраус. аттыг камерлиг оркестри ойнаар.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН
18.00 — Уругларга фильм: «Сурагжаан өдүрекчигеш Тим». 18.30 — Телемедээлер. 18.45 — «Маргарита Войтес ырлаар». Фильм-концерт. 18.55 —«Азия төвү». Информация-публицистиг программа. 19.10 — Чарлалдар. 19.15 — «ССРЭ-ниң 60 чылынга — 60 шалыпчы неделя». Дамчыдылга. 19.45 — «Ээлчегден ээлчегге чедир». Телефильм.

МОСКВАДАН
20.00 — «Тамчыктыг удувар, чаштар!». «Валя угбайның чугаалааны...» 20.15 — «Корум-чурум камгалалында». Совет милицияның ажылының дугайында телеочерк. 20.45— К. Сен-Санс. Фантазия. 21.00 — «Үе». 21.35 — 23.20—«Мээң чеди оолдарым...» Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН
12.00 — Испан дыл. 12.30 — Физика. 9-ку класс. Кристаллдарның тургузуу болгаш шыпарлары. 13.00 — «Читкен экспедиция». Субтитрлиг уран-чечен фильм. 1-ги серия. 14.05 — «Бистиң садывыс». 14.35— Физика. 6-гы класс. Бүгү делегейниң тырттыышкыны. 15.05 — ПТУ сургуулдарынга. Эстетиктиг кижизидилге. Сагылга-чурумнуң болгаш өскелер-биле харылзаажырының культуразы. 2-ги дамчыдылга. 15.35 — «Үелерниң дириг харылзаазы». Эртем-нептерелдиг фильм. 15.50 — Телемедээлер. 16.00 — 18.00 — Чапсар.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Солуннуң дараазындагы **номери ноябрь 20-де үнер.**

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр. Чамдык черлерге бызкан хар чаар. Соңгу-барыын чүктен хаттың дүргени секундада 5—10 метр. Дүне агаарның температуразы — 22—27 градус соок. Хүндүс—10—15 градус, чамдык районнарга — 4—1 градус.

Кызылга хар чагбас. Хаттың дүргени 5—10 метр. Агаарның температуразы дүне — 23—25, хүндүс—10—12 градус.

КИНО

НОЯБРЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Адырлыышкын» 10.00, 12.50, 17.00, 20.00, «Бистер дужуп бербейн, кел чор бис» 15.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Орноннуң дузаа» 9.30, 11.20, 13.10, «Кезээде белен!» 15.00, «Специальноска контроль ажыл» 17.00, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Немелде не» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Дүрген... чажыт... губчека» 18.30, 20.30 шактарда.

НОЯБРЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Адырлыышкын» 10.00, 12.50, 17.00, 20.00, «Бистер дужуп бербейн, кел чор бис» 15.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Гуго бегемот» 9.30, «Орноннуң дузаа» 11.00, 12.50, «Бодун амыдыралдан тывар» 15.00, «Специальноска контроль ажыл» 17.00, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хек-даваннар болгаш эдельвейстер» 15.00, «Амыдырал кайгамчыктыг» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Айтырыңар, харыылап берээл

КАНЧААР ҮЛЭЭРИЛ?

Чөөн-Хемчик районда «Тыва» совхозтуң чурттакчылары бис. Чыл иштиниң нииити орулгазын канчаар үлээрил? Өг-бүлениң херээжен ээзи өске организацияга түр када бир кижиниң орнунга ажылдап тургаш, ажылдавайн барганда, өөнүң ээзиниң ажылдап турган черинден дузаламчыны ап болур бе?

Р. КУУЛАР. В. ОНДАР. Х. ДОСХАН.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1974 чылдың сентябрь 25-те хүлээп алганы «Эвээш орулгалыг өг-бүлелерниң уругларынга дузаламчыны доктаадыр болгаш төлээр чурумунуң дугайында» Дүрүмнүң 25-ки пунктузунда эвээш орулгалыг өг-бүлениң календарьлыг чыл иштинде нииити алган орулгазын тодарадырда, ындыг өг-бүлениң эрткен календарьлыг чыл дургузунда нииити орулгазын 12 айга үлээр. А ооң соонда бир айда ап турар акша орулгазын өг-бүлениң кежигүн санынга үлээрин айыткан. Бир эвес эвээш орулгалыг өг-бүлениң эрткен чылда нииити орулгазын чыл иштинде ажылдаан айларының санынга үлээр болза, чүгле ажылдаан айларда орулгазы тодараттынар. Ынчангаш эвээш орулгалыг өг-бүлениң ажыл кылып шыдаар кежигүн бүрүзүнүң эрткен календарьлыг чыл иштинде нииити орулгазын 12-ге үлээр.

Уругларынга дузаламчы ап турган не совхозта ажыл чок болганындан ажылын каар ужурга таварышканда, дузаламчыны өөнүң ээзиниң ажылдап турар черинче шилчидер дугайында билдириишкинни киирер. Ашаа пенсияже үнгеш азы инвалид пенсиязы ап турар болгаш ажылдавайн турар болза, ынчап дузаламчыны районнуң социал хандырылга черинден алыр ужурлуг.

Эвээш орулгалыг өг-бүлениң уругларынга дузаламчыны эрткен чылдың декабрьга чедир алыр кылдыр доктаатканда чаа чылда дузаламчыны бээр дугайында билдириишкинни болгаш өске-даа чугула документилерни 2-3 ай орай дужааганындан хамаарылга чокка, дузаламчы акшаны ол чылдың январьдан эгелеп алыр.

Бир эвес уругларга дузаламчыны эрткен чылдың октябрь азы ноябрьга чедир алыр кылдыр доктаатканда чаа чылда дузаламчыны билдириишкин болгаш чугула документилерни дөгерезин дужааган айдан эгелеп алыр. Бо таварылгада эрткен айларның дузаламчызын бербес. Күш-ажыл хоойлузунуң нииити негелделерин ёзугаар ажылчын азы албан-хаакчы кижи ажылдан бодунуң азы администрацияның күзели-биле үнгенде, администрация ону ажылдан хостаан дугайында дужаалды үндүрүп, аңаа ат салдырып таныштырар болгаш ол-ла дораан үзе санажылганы чорудуп, күш-ажыл дептерин ажылдакчыга хүлээдип бээр. Ол үеден эгелээш, администрация-биле ажылдакчының аразында чардынган күш-ажыл керээзи күш чок болур.

Кажан уругларынга дузаламчы ап турган не совхозта ажыл чок болганындан ажылын каганда, а совхоз директору ажылдан үндүрер дугайында дужаал үндүрбээнде база күш-ажыл дептерин ажылдакчыга хүлээтпээнде, не биле администрацияның аразында чардынган күш-ажыл керээзи уламчылап, күштүг боор артар болгаш бо таварылгада не дузаламчыны алыр ужурлуг.

А. АЖИ,
профэвилелдерниң Тыва область чөвүлелиниң юрист-консультантызы.

Тываның туризм болгаш экскурсия талазы-биле область чөвүлели агаар-биле аян-чорук кылыр күзелдиг кижилерни дараазында маршрутче чалап тур:

— Москваже — ноябрь 23-тен 27-ге чедир, путёвка өртээ—200 рубль;

— Ортаакы Азияже —ноябрь 29-тан декабрь 10-га чедир, путёвка өртээ — 283 рубль.

Орук хөлезини, чиир чеминиң болгаш чурттаар чериниң өртээ, экскурсия хандырылга путёвка өртээнге кирген.

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 1. «Мөңгүлек» гостиница, 103 дугаарлыг кабинет. Телефону 2-51-76.

Сонуургактарга

РУТЧЕНКО ДЕП КЫМЫЛ?

В. Суриковтуң бедии-биле үнелеп чорааны талантылыг башкы, чурукчу М. Рутченконуң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазын Донецкиниң уран чүүл музейиниң эртем ажылдакчылары сонуургап, шинчилээннер. Сибирьге үр үеде чурттап чораан украин чурукчунуң музейде кадагалап турар 12 чурукту чурааның тодарадып, чурукчунуң амыдырал-чурттаалгазының төөгүзүн тургускааннар.

Красноярскиниң хевирин көргүскен чуруктарда «М. Рутченко» деп ат бижиттинген-даа болза, тайылбыр дептериниң чаңгызында-даа ооң дугайында биживвээн болган. Чурттуң өске музейлеринде база чурукчунуң дугайында чүү-даа тывылбаан. Рутченко дугайын Красноярскиге XIX чүс чылдарның төнчүзүнде чурттап турган Суриков-биле харылзаалардан дилээрин музейниң килдис эргелекчизи Г. Панова шиитпирлеп алган. Ол шиитпир эң шын, чедиишкинниг болган. Улуг орус чурукчунуң дугайында литературадан, архивтерден Рутченкога хамаарышкан документилерден аңгыда, ооң бодунуң чагаалары база тывылган.

Михаил Александрович Рутченко (Короткоручка) украин тараачынның өг-бүлезинге 1863 чылда Полтав губерниязга төрүттүнген. Петербургтуң Чурук академиязынга хостуг дыңнакчы кылдыр кирип алгаш, чуруурунга кайгамчык салымныын ол көргүскен. Ынчалза-даа ядыы амыдырал ооң долу өөредилге курзун доозуп алырынга шаптыктаан, аныяк чурукчу башкы-бай-биле Сибирьже чоруткан.

Красноярск губерниянның оолдар гимназиязынга ол башкылай берген, ынчан аңаа В. И. Суриков база чедип келген. Чурукчулар аразында эгелээн улуг найырал «Морозова боярынянның» авторунуң чурттаалгазының сөөлгү хүннеринге чедир уламчылаан. Суриков аныяк чурукчуну бүгү талазы-биле деткип, ооң портреттер чуруур бедик мергежилин демдеглеп чораан. Уран чүүлдүң янзы-бүрү жанрларынга күжүн шенеп көрген Рутченкону шиилер чуруктарын чурууурунче ол черниң театры чалаан. Красноярскиде дуганның каасталгазын ооң холу-биле кылган. Ынчан Сибирьниң кайгамчык чараш бойдузун көргүскен графиктиг бөлүк чуруктар тургустунган.

Рутченко назылай бергеш, Украинаже ээп келген. Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында төрээн черинге чурулга база нииити билиг школаларын организастаарынга киришкен. Чурукчу 1937 чылда мөчээн. Бөдүүн тараачын чурукчунуң чогаалдарын дилеп, шинчилээр ажылды музейниң ажылдакчылары уламчылавышаан.

И. ДЬЯЧКОВА,
СЭТА-ның корр.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының белеткел салбыры 1982-83 өөредилге чылында үндезин националдыг дыңнакчыларны хүлээп ап турар.

Дооскан ортумак билиглиг ажылчыннардан болгаш ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң хүрээлениинден халашканнардан аңаа өөренирин күзээн кижилерни белеткел салбырынга хүлээп алыр.

Ажылдап турган кирер дээн кижилер сөөлгү ажылдаан черинге декабрь 1-ге чедир бир чылдан эвээш эвес ажыл стажтыг болур ужурлуг.

Белеткел салбыры Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының дараазында мергежилдерге өөренири-биле дыңнакчыларны хүлээп алыр: **автомобиль транспортунуң ажыглаары; үлетпүр болгаш хамааты тудуглаар.**

Белеткел салбырының дыңнакчыларын 40 рубль хемчээлдиг стипендия-биле хандырар. Чурттаар чер чок кижилерге общежитие бээр. Белеткел салбырын чедиишкиниг дооскан болгаш шылгалдаларны эки дужааган дыңнакчыларны институттуң бирги курзунга кирерниң экзаменин чокка хүлээп алыр.

Документилерни ноябрь 25-ке чедир дараазында адресте хүлээп ап турар: Кызыл хоорайның Рабочая кудумчузунуң № 4 бажыңы, белеткел салбыры. Салбырга киирерин шиитпирлээри — ноябрь 25—26. Өөредилге декабрь 1-де эгелээр.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң хүрээлениинден халашкан кижилер документилерни январь 15-ке чедир киирип болур.

Директорнуң адынга билдириишкинге кожар чүүлдер: ортумак билиг дугайында документ (бодун), өөредип чоруткан бижик, алды фото-чурук (3×4 см хемчээлдиг), № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, Күш-ажыл дептериниң хоолгазы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар

Чагыг № 2030.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—01002